

An aerial view of a rural landscape. In the foreground, a large, irregularly shaped lake is visible on the right side. The middle ground is dominated by a dense forest of trees, interspersed with patches of agricultural fields and small clusters of buildings. A winding road or path cuts through the landscape. In the background, rolling hills and mountains are visible under a clear sky. Several small numbers (2.5, 2.4, 2.7, 2.1, 2.2) are scattered across the landscape, possibly indicating specific locations or elevations.

NASTANEK IN RAZVOJ ZAGORIC

Tine Jarc
Bled, 2010

1. UVOD

Za boljše razumevanje vloge zagoriških svobodnikov je podan okvir, kako je do njih sploh prišlo. Podani in analizirani so nekateri bolj poznani viri.

Že mnogo let pred nastankom Želeč so vodile poti prek Sela, Kupljenika na Jelovico in naprej na Primorsko (že v železni dobi je vodila pot mimo jame pod Babjim zobom na Jelovico, kar kažejo arheološki ostanki v Jami) že pred letom 1000 je vodila s Kupljenka tudi pot v Bohinj po desnem bregu Save, pozneje imenovana »Pot sv. Heme«. Že v železni dobi je bilo razvito železarstvo na Jelovici in z njim povezana naselja v Blejski kotlini.

Želeče so zadnja faza razvoja železarske dejavnosti pri nas, ko specializacija napreduje do te stopnje, da se formira za poljedelstvo in živinorejo specializirano naselje, ki se ne ukvarja več z železarstvom in to prepušča drugim naseljem, ki so za to specializirana. Navezave potekajo prek Sela in Kupljenika na področje pridobivanja železa na Jelovici, prek istega predela na svoje planine na Pečani pa tudi na zamenjavo svojih produktov za potrebščine, ki so jih potrebovali (n.pr. sol) v Primorju. Naselje se tedaj verjetno imenuje Selce (Zelesze).

V zgodovini, ki jo odkriva arheologija, se pojavi tu še pred prihodom krščanstva naselje, ki ima tod Žale, po sedanjih arheoloških opredelitvah staroslovansko.

To naselje razvije do prihoda briksenskih škofov že lastne družbene in gospodarske strukture, ki jih upravljajo lastni ljudje (svobodni Vencegoj). Vodilni ljudje zamenjajo svoje kmetije za kmetije v drugih krajih, tod pa se naselijo briksenski ministeriali (Fridarich, Heinrich, Hadolt, Gotescalch), kmečko prebivalstvo (mancipiji) pa ostane domače.

Z domačim prebivalstvom ti ministeriali izkričijo nova zemljišča in v okviru teh novih zemljišč postavijo v Zagoricah 2 dvora in 4 kmetije. Te postanejo sčasoma činžne, ali pa jih dobijo v fevd ministeriali, člani briksenske familije. Ministeriali se počasi osamosvajajo ali prehajajo pod druge gospode, odtujujejo posamezne kmetije in jih drobijo na manjše enote.

Tako dvor v vasi Zagorice, kot tudi dve kmetiji, razpolovijo in naredijo nove kmetije, s tem, da jim dopolnjujejo zemljišča z novimi krčevinami na Jaršah.

Dvor na vasi ostane v srednjem veku v podporo kmetijam s svojimi rokodelskimi dejavnostmi, n.pr. kovačem, ki jih kmetije potrebujejo za normalno delovanje, ta pa ne opravlja uslug izven vasi (srenje). Že tedaj se razvije tovarništvo, ki omogoča povezavo vasi z zunanjim svetom in zamenjavo lastnih produktov z drugimi potrebščinami.

V novem veku se razvijejo predvsem kajže, kar omogoči zopet prejšnji dvor na vasi, ki razvije rokodelstvo, ki prehaja počasi v samostojne obrtnike. Razvije se gradbena dejavnost (tesarji, zidarji, itd.) in prevoznništvo. Pojavijo se svobodniki, ki se lažje prilagajajo novim zahtevam, kot pa nesvobodno prebivalstvo.

Naselje ostane vas do 20. stol. in svoje strukture ne razvije naprej v trg. Ostane brez cerkve in se vključuje v župnijo Bled v Gradu.

Zagorice so se v srednjem veku v svojem razvoju prebile do nekih izhodišč, iz katerih bi se lahko začele razvijati v trg, a se je ta razvoj zatonom Celjskih zavrl. Briksenski Bled ni mogel konkurirati cesarski - habsburški Radovljici, ki je onemogočala razvoj obrti na vasi, s tem pa zavirala tudi Zagorice. Sele v 17. stol. se pojavijo nove prilike, ki jih izkoristi Seničar in razvije okoli (Danejevega) dvora sprva rokodelsko skupnost, ki se pozneje razvija v samostojne obrtnike, istočasno pa odpre pot svobodnikom (tudi rokodelskim kajzarjem), da samostojno izkoriščajo svoje možnosti.

Tako so odigrali prvo pomembno vlogo domači svobodniki in plemiči, naslednjo pomembno vlogo priseljeni ministeriali (Heinrich, Friederik, ..) in v novem veku pa je odigral najpomembnejšo vlogo Seničar.

Slika na ovitku = slika 1. Zagorice in Želeče l. 1775. Vir: Muzej dieceze Briksen.

2. Viri:

Podana analiza je narejena na osnovi naslednjih virov:

Franc Gornik, Bled v fevdalni dobi, Bled 1967, samozaložba.

Andrej Pleterski, Župa Bled nastanek, razvoj in prežitki, Ljubljana 1986, SAZU.

Sergij Vilfan, Zgodovina pravotvornosti in Slovenci, Cankarjeva Založba, Ljubljana 1996.

Oswald Redlich: Die Traditionsbücher des Hochstifts Brixen von zehnten bis in das vierzehnte Jahrhundert, Innsbruck, 1886.

Matjaž Bizjak: Urbarji briksenske škofije 1253-1464, Ljubljana, SAZU, 2006.

3. Pretres virov

Gornik opisuje Zagorice, kot eno izmed blejskih vasi (str. 12-14), ter omenja v njej tudi svobodnike, ki so bili ob zemljiški odvezi še edini svobodni kmetje na Bledu.

Zagorice so imele za časa prvega blejskega urbarja l. 1253 4 kmetije v Zagoricah, od tega dve cenzualni, drugi dve pa sta bili verjetno v užitku briksenskih fevdnikov. Verjetno je, da je od teh dveh eno škof Bruno l. 1287 dal v fevd Ernestu von Rittersperch-u. Tako omenja urbar iz l. 1306/9

samo še dve grajski cenzualni kmetiji.

Radovljiškemu zemljiškemu gospostvu (RG) so po urbarju iz l. 1579 podložni dve kmetiji in 6 kajž, od tega so bile 4 kajže prepuščene župniku za tlako.

Blejska graščina (BG) ima l. 1602 2 kmetiji in 11 kajzarjev.

Graščinica Boben je imela tod l. 1731 lastno zemljišče, a ni imela podložnikov.

Otoška cerkev (OC) je imela tod l. 1754 enega kmeta in enega kajzarja.

Radovljiški graščini (RG) sta l. 1754 podložni 2 kmetiji in 6 kajzarjev, od tega so 4 cerkvene prepuščene župniku za tlako.

Župniji v Lescah (ŽL) so bili podložni l. 1754 en kmet in trije kajzarji.

Lambergerji iz Drnče so imeli v Zagoricah l. 1754 hišo, kjer so bivali gostači.

Blejska graščina ima l. 1757 tod 2 kmeta in 23* kajž.

Otoška proštija (OP) je imela tod l. 1757 tri kmetije.

Seštevek nam daje pregled v tabeli 1.

Ugotovimo, da nam zgornji seštevek ne prikazuje pravilnega stanja.

Tabela 1

leto	kmetije	kajže	hiše
1253	4BG		
1579	2RG	6RG	= 8
1602	2BG+	11BG	=13
~1600	4 s (skupaj)	17 s	=21 ss + ?? ostali
1754	1OC+2RG+1ŽL =4	1OC+6RG+3ŽL =10	14 s
1757	2BG+3OP = 5	23BG? = (23?)>10(28?	15
	svobodniki -1S =1	4S = 4	5s
	+graščinica Boben, + hiša Lambergerjev	=	2 s
~1750	9+1 = 10	20+4= 24	36 ss
1780			36 s 182P
1826			36 s ??P
1896			40
s skupaj	P število prebivalcev		

Zagorice so imele L 1780 ob popisu prebivalstva 36 hiš s 182 prebivalci.

Zato sumimo, da je podatek o 23 kajžah blejske graščine napačen in da jih je bolj verjetno bilo samo še 10 (mogoče celo 11 saj pozneje ugotovimo, da je l. 1868 ostala nekje pustota, ki je imela samo njivo in travnik, brez hiše) kajž, s tem, da je v vmesnem času še ena prešla na Lambergerje, tako, kot je bilo v prejšnjem času (1602).

L. 1757 bi bilo torej 36 hiš. Pri tem bi imeli radovljiška in blejska graščina skozi vse obdobje ob 1600 do tedaj enako posest. To število naj bi se ne spremenilo vse do l. 1826, ko je v vasi ravno tako 36 hiš, tedaj že oštevilčenih.

Kako pa obravnavajo to drugi viri?

Pleterski nam sporoča (str. 73):

Zagorice so neposredno omenjene šele 1253, ko ima Briksen v njih 4 kmetije, od katerih sta dve činžni, eno pa ima Erchenbold (Briks. urb. 1253). 1287 je briksenski škof Bruno eno zastavil svojemu ministrijalu Ernestu z Ritterspercha (1287 6/10, CKSL; prim.: V. 1.), s čimer je bila odtujena. Verjetno gre za eno od obeh kmetij, ki jih je imel v 18. st. beneficij Sv. Katarine iz Lesc (RDA, fasc. 43), 26 in 27. Morda tudi v drugi lahko slutimo nekdanjo briksensko posest iz 13. stoletja. Kdo je bil Erchenbold, lahko le ugibamo. Morda gre za briksenskega ministeriala, ki je imel v vasi najmanj eno kmetijo v fevdu. Verjetno je bila z osamosvajanjem ministerialskih fevdov izgubljena tudi ta kmetija.

L. 1306-1309 je imel Briksen v Zagoricah le še dve kmetiji (Briks. urb. 1306-1309). Erchenboldova je bila morda tista, ki so jo imeli v 16. st. Grimšičarji in jo je 1574 od njih pridobil Krištof Fašang (Im. knj. 4), nekdanji blejski župnik, bivši grajski oskrbnik, luteranski pridigar (Gornik 1967, s. 52; prim.: Pokorn 1904, 120). Kmetija je nato hitro menjala lastnike, dokler 1678 ni prišla v last Seničarjeve družine (Im. knj. 7). Iz nekdanje grimšiške posesti se je spremenila v svobodniško lastnino. Kot taka je bila podvržena močnemu drobljenju v 17.

in 18. st., ko so iz nje nastale številne svobodniške kajže v Zagoricah. Omenjena kmetija je št. 23.

Briksen je imel v 18. st. v vasi le še eno kmetijo, 25 (RDA, fasc. 17). Ta stoji v skupini kmetij 23, 25, 26, 27. Morda smemo te štiri kmetije enačiti s štirimi briksenskimi kmetijami iz 1253.

Tudi v preostalem delu vasi lahko slutimo ostanke briksenske lastnine. L. 1390 in 1393 prodata brata Mertel in Günczel z Rečice, sinova Kewleina Kranschrota, Nikolaju Staynerju vsak svoj delež od dveh kmetij, katerih eno obdeluje kmet Hafner, drugo pa, ki je očitno prazna, poleg svoje kmet Alchnicz (1390 3/6, AS; 1393 21/10, CKSL). V bistvu so torej omenjene tri kmetije. Zelo verjetno so bile vse tri v lasti Kranschrotov, saj je manj verjetno, da bi dajali svojo kmetijo v obdelovanje tujemu podložniku. Ena od obeh prodanih kmetij je omenjena še 1428, ko jo dobi kot svoj del dediščine Linhart Stayner (1428 8/2, CKSL). Do 1498 preideta v last radovljiškega gospostva, ko je v urbar zapisana pripomba, da sta bili kmetiji po starih popisih dve lastništvi - »aigennschafft« (Rad. urb. 1498). Tej oznaki lepo ustreza dvo-lastništvo omenjenih rečiških bratov. Obe kmetiji ima Radovljica še v 18. st., to sta kmetiji 14 in 16 (RDA, fasc. 282).

Iz povedanega sledi, da je bilo drobljenje kmetij končano že sredi 13. stoletja.

Zagorice rastejo torej predvsem v novem veku, ko se pričenjajo pojavljati kajže. To pa kaže tudi na to, da Zagorice niso živele več samo od poljedelstva, temveč predvsem od drugih dejavnosti.

Vilfan pa pravi (str.339):

Ob prehodu iz srednjega v novi vek se pojavi nova družbena skupina – svobodniki. Svobodniki so bili praviloma kmetje, ki so kakorkoli pridobili gosposčinske pravice, ali zemljišča, ali desetine, mogoče pa je, da se je med svobodniki znašel tudi kak kosez, ki se mu je do tedaj posrečilo ohraniti osebno svobodo in posest.

Svobodniki so imeli na svoji posesti pra-

vice (in dolžnosti) zemljiških gospodov, ne da bi postali gospodje. Svobodnik ni pridobil patrimonialne oblasti, ker niso bili plemiči, njih posest ni bila vnesena v stanovske imenjske knjige in so zato vodili posebne svobodniške knjige.

Redlich nam sporoča:

Listine navajajo v Zagoricah v 11. stol. 3 dvore: Curtiferum v Želečah (Kos F. 1911, šl.: 259, 300), ki ga je škof Altwin dal Henrik in nato dobil nazaj od njegovega brata Friderika (prim.: Kos M. 1970-1971, 13).

Heinrich zaseda na dvoru Briksenskega škofa pomembno vlogo. Med pričami in tistimi, ki so žigosale listine, se pojavlja na visokih mestih:

Ko se v listinah prvič pojavi v obdobju 1050-1065 se (Redlich 74). v obdobju 1060-1070 se pojavi že na prvem mestu (Redlich 168);

- v obdobju 1065 - c. 1075 se pojavi na tretjem mestu- izza Wezila in Orendila, ki listino tudi žigosata (Redlich 217), že v naslednji listini (Redlich 218) se pojavi na drugem mestu izza Wezila in pred Orendilom, a prvi žigosa listino pred Orendilom (Wezil je ne žigosa);
- v naslednji listi (Redlich 219) se stanje ponovi;
- v listini Redlich 220 se pojavi na tretjem mestu: Izza Charlincha (s Koritna) in Wezila, (za njim so Ratpoto, Huc, Hezil, Penno, Gotescalch (iz Želeč), Nortwin, Eppo. Prvi trije listino tudi žigosajo;
- v listini Redlich 221 se pojavi izza Wezila in pred Orendilom.

Njegov brat Fiedrich pa se pojavlja:

- v listini Redlich 140 iz obdobja 1050 - 1065, ko menja plemeniti Friderich (quidam nobilitatem sortitus Friderich nominatus) posestvo v Želečah, ki ga poseduje njegov ministerial Hadolt (tale predium quale suus minister Hadolt dictus in loco qui vulgo dicitur Cilintun possedit) s škofom Altwinom za posest iznad Bleda (Tantum predii in loco qui dicitur z obinentigemo uelde) (tu gre za neko posest med Zasipom in Poljšico).

Skupaj pa se brata Heinrich in Fiedrich omenjata:

- v listini 285 iz obdobja 1075-1090, ko se plemeniti (nobilis ex genere) Fridarich odreka vseh pravic do posesti, ki jih je plemeniti (nobili) Heinrich daroval briksenski škofiji.

Ali je mogoče posest, ki se omenja v listini Redlich 140 identična s tisto iz listine Redlich 145? Obe listini sta iz istega obdobja.

V listini 140 so priče: Eppo, Iulas, item Eppo, Bernhart, Woffo, Grifo, Brezlau. Actum Steine. (grad Kamen na Koroškem).

V listini 145 so priče: Gundacgar, Wezil, Ratgis, Beruvar, Otto, Orendil, Nebcor, Brehlzau. Žigosajo pa: Orendil, Nebcor, Gotescalch. Actum Kreine

Priče se torej ne ujemajo popolnoma.

Poleg dvora-pristave sta bila oblikovana še dva ministerialska dvora (prim.: III. 11. č.), ki sta obsegala po dve kmetiji. Eden je imel sedež v Zagoricah, drugi v Želečah. - [Pleterski str.71.]

Prvotni dvor "curtiferum" je vodil verjetno Heinrich, ki je imel dva ministeriala: svojega brata Fridericha in Hadolta.

Hadolt je zamenjal svojo posest, a ostal v grajski familiji, kot to pričajo listine in se naselil v Zagoricah.

Friderich pa ostane v Želečah.

Ko njegov brat umre, vrne Friderich Želeče briksenski škofiji, sam pa zadrži naprej curtiferum. S curtiferumom pa zadrži tudi zagoriški dvor, na katerem so tedaj nastanjeni Hadolti, na Želeško briksensko posest pa se preseli Gotescalch?

Vsekakor se Friderich po obdobju 1075-1090 več ne omenja.

Tako si dejansko lahko razlagamo dogodke v tem času. Kaj pa lokacije?

- Nekdanji Heinrichov zagoriški dvor Curtiferum je verjetno poznejša graščinica Boben.
- Nekdanji Hadoltov zagoriški dvor je verjetno Danej (kmetiji 23 in 27)
- Nekdanji Friederichov želeški dvor pa sta verjetno 2 kmetiji v Želečah.

Prvotni zagoriški dvor curtiferum je v 11. stol. vodil kolonizacijo, ustanovil pa ga je verjetno Heinrich.

Ta zamenja neko svojo posest, ki jo ima v rokah njegov ministerial Harold v Želečah za posest "z obinentigemo uelde" – torej nekje iznad Bleda, verjetno na področju od Zasipa do Poljšice že v obdobju 1050-1065 (ki so jo mogoče darovali predniki Grimšicev ??). (obe ti dve posesti morata biti tedaj že v škofovih rokah).

Tako je v obdobju 1050-1065 dobil Henrik (briksenski ministerial) od briksenskega škofa briksenski dvor v Želečah (na katerem je bil že Hadolt) in ustanovil na poznejših Jaršah nov dvor (curtiferum), kamor se je tudi preselil v obdobju (1070 -1080), želeški dvor pa je prepustil svojemu bratu Frideriku, ki se omenja nato še v obdobju 1075-1090. Tako se združi celotna posest Želeč in Zagoric v briksenskih rokah.

Po tem obdobju pa nimamo nobenih vesti do urbarja l. 1253, torej stoletje in pol, v katerem se je lahko marsikaj dogodilo.

Tako je v obdobju 1070-1080 dobil Henrik (briksenski ministerial) ob briksenskega škofa briksenski dvor v Želečah. (curtiferum), njegov brat (njegov ministerial) Friederik, ki ga v naslednjem obdobju (1075-1090) vrne škofu (Pleterski, str. 71).

Friederik je torej v obdobju 1050-1090 najvišji ministerial v Želečah, ki ima tod svojo posest in škofove fevde.

(od. B f. 25 n. 76.)

Omnes fideles Christi indubitanter sciunt, (qualiter quidam nobilitatem sortiti Winrih, Paulo, Tvanzo, Ivvan nuncupati Altuvini Brixinensis ecclesie presulis dilectione inducti tale predium quale loco Grimizahc dicto possiderunt, hoc est agris cultis et incultis pratis pascuis exitibus et redivibus omnibusque pertinentiis in manus prefati patris sui que advocati Karlingi omnium contradictione semota tradiderunt intrascriptisque testibus confirmaverunt, hoc est: Gundacgar, Wezil, Ratgis, Beruvar, Otto, Orendil, Nebcor, Brehzlau. His peractis in eadem verba subsecuta est

eiusdem predii vestitura, que firmatur iterum horum personis testium: Orendil, Nebcor, Gotescalch. Actum Kreine.

Ravno ti škofovi fevdi pa kažejo, da ima to posest za nagrado, ker je opravljal svojo ministerialsko dolžnost: krčenje, kolonizacijo in bojevanje. Ta se je po tedanjih navadah izvajala tako, da je dobil ministerial, ki je izkrčil določeno zemljišče, v lastno posest desetino izkrčenega ozemlja, poleg tega pa še mnogokrat v fevd celotno ali del izkrčenega zemljišča, običajno za določeno dobo, najpogosteje do svoje smrti. Smatramo, da je to tisto zemljišče, ki ga je pozneje zasedala kmetija 23 (Danej), poleg tega sta bili v l. 1253 v fevdu še dve kmetiji, dve pa sta bili činžni, torej podložni direktno graščini.

Ob kolonizaciji pa se pojavi tudi potreba po gmajni, kjer so kmetje in fevdniki lahko pasli živino in sekali les za lastne potrebe (kurjavo in gradnjo hiš).

Ostane od tistih zemljišč, ki so jih izkrčili za polja in travnike, so bili pašniki in so torej bili bolj oddaljeni od vasi. Pozneje se to izkaže, da so bile to Jarše, do Dobrave pa takrat interesi še niso segali, saj je bilo v bližini vasi dovolj prostora.

Poleg poznejše kmetije 23, ki je obsegala zemljišče severno nad vaško cesto, je bil tedaj še prazen prostor. Dvor je bil dejansko dvojna kmetija.

Ostanejo še 4 kmetije. Če je bila kolonizacija količkaj podobna tisti na drugi briksenski posesti, predvsem tisti na drugi strani Save na Deželi, potem mora biti slika naselja Zagorice popolnoma drugačna, kot jo vidimo danes.

Stanje okoli Dvorske vasi je tudi zelo podobno. Tam so Briksenčani postavili ministeriala, ki je vodil kolonizacijo celotne briksenske posesti na Deželi in se pozneje iz njega razvije gospostvo Drnča. Poleg tega pa je bil vsaj v Dvorski vasi še en ministerial (mogoče celo 2), sprva podložen verjetno drniškemu ministerialu, pozneje pa preide med ortenburške ministeriale (viteze), to so bili Hofferji.

Podobno strukturo pa zasledimo tudi v Želečah in Zagorica.

Na Deželi se pojavi že pred prihodom Briksenčanov tipična oblika kolonizacijskih vasi, ki jo zasledimo tudi v Zagoricah: prvotni dvor na eni strani vaške ceste, nad cesto, ostale podložne kmetije pa na drugi strani, pod cesto. Tako povezuje vaška cesta kmetije med seboj istočasno pa loči ministerialsko in kmečko zemljo.

Tako se pojavijo takoj ob cesti hiše in gospodarska poslopja, nato sadni vrtovi, nato povezovalna cesta, nato pa zelniki, potem nova povezovalna cesta, nato njive, nato travniki in končno gmajna (pašniki in gozd).

Vas povezuje z gmajno posebna pot, po kateri so gnali živino na pašo, ki je obdana obojestransko z drevjem - stagne.

Tak je pač kolonizacijski vzorec.

V Zagoricah pa za tako razporeditev ni bilo prostora, saj se je na koncu zelnikov končala vaška zemlja, tam so imeli svoja zemljišča že Želečani. Zato so morali svoja polja (njive) postaviti bolj daleč od vasi.

Zagoriški dvor je bil torej ločen od nesvobodnih z vaško cesto. Na dvoru so prebivali plemiči, vitezi, ministeriali, ki so morali svoj status pokazati tudi z lego svojega posestva. Ker je bil dvor v velikosti dveh kmetij, je obsegal dokaj veliko zemljišče, ki je tedaj moralo obsegati tudi vinograd na Križnih Goricah, t.j. hrbtu, ki se vleče od križišča pri poznejšem Cukeljnu proti severu in je še za časa franciscejskega katastra večinoma nenaseljen.

Dvor je bil v rokah briksenskega ministeriala, takrat briksenskega vazala. Od 11. stol. naprej do 16. stol., je dolga doba. Če se je ta ministerial oz. njegovi nasledniki, ponašal kolikor toliko po ministerialsko, je uporabil prvo priliko in se osamosvojil in s seboj odnesel tudi dvor. Taki ministeriali so se priključili kakemu drugemu gospodu. Vendar tudi če so se popolnoma osamosvojili, so ostali podložni deželi, deželnemu suverenu, (mejnemu grofu, pozneje deželnemu poglavarju, vicedomu itd.) Zagoriški ministerial se je mogoče priključil Grimšicem, ki se enkrat pozneje pojavijo kot lastniki tega dvora. Lahko se je pa tudi osamosvojil in pripadel pod deželo. Lahko bi ga pa iskali med kamenskimi ali waldenberškimi (radovljiškimi, ortenburškimi) vitezi, saj so bili Ortenburžani konkurenti Brikssnu.

4. Analiza virov in opombe.

4.1. Svobodniki.

Svobodniki so imeli različne pravice a tudi vse dolžnosti do države (dajatve, vojaške obveznosti, itd.). Zato so marsikdaj kmetje tak stan tudi odklanjali.

Pri tem so bili dokaj podobni "vidmerjem", ki so morali tudi imeti konje in biti oboženi ter biti na razpolago svojemu gospodu. V 17. stol. so vidmerji otoške cerkve tovorili za svojega gospoda, t.j. imeli so tovarniško (vozno) tlako.¹

Vidmerji in svobodniki so si bili torej podobni. Vidmerji so morali za tlako tovoriti za svojega gospoda, svobodniki pa so to utegnili delati prostovoljno, da so lažje (ali sploh) preživeli, saj so kot kajzarji imeli malo zemlje in jih je preživljalo predvsem rokodelstvo, kar za vidmerje ne drži, saj so ti imeli polne kmetije.

Ohranjanje konj je ostalo do danes. Še danes imajo pri Svetinu konja, čeprav ga je funkcionalno že zdavnaj nadomestil traktor. Tako je pri svobodnikih ohranjena neka tradicija. Ta se je sprva izražala v tovorjenju, pozneje v prevozništvu.

Korenine tega pa segajo še bolj daleč nazaj v preteklost, v začetek nastanka vasi. Ker nastanejo Zagorice iz sosednje vasi Želeče, ki obstajajo že pred prihodom briksenskih škofov na Bled, pripelje Želečane fevdalizacija celotnega področja v 11. stol. v roke briksenskih škofov. Ti zamenjajo dotedanje domače plemstvo s priseljenim ministerialom, ki začne s koloniziranjem ozemlja. zan z dotedanjim življenjem in družbeno ureditvijo zamenja nov fevdalni sistem podložništva. Do tedaj pretežno svobodni kmetje, ki so o svoji usodi sami odločali, zamenjajo svoja zemljišča in se umaknejo v druge, kraje, kjer fevdalno podložništvo

¹ *Zamolčano pa je, da so morali v vojnih časih spremljati svoje gospode na vojnih pohodih ali celo ropanjih - to je ohranjeno samo v krajevnem ustnem izročilu.*

ni tako izrazito. Področje dotedanjih Želeč pa se na novo razdeli, postavi se nova poljska razdelitev, uvede nov način gospodarjenja.

Tako ne ostane od prvotne srenjske uprave v Želečah skoraj nič več, prepuščena ji je samo paša. Tako razkosana vas s tako majhnim številom prebivalstva ni imela več tradicije, starih navad, temveč samo spomine nanjo in zglede v sosedstvu. Ker so imeli fevdalno kontrolo v samem naselju, niso razvili lastne uprave, ki bi jo sicer lahko, če bi med seboj bolj sodelovali. Tako pa je prevladal model samooskrbe, ki je omogočal vsaki kmetiji, da je sama preživela in s tem preprečil razvoj sodelovanja na vasi. Če so drugod o vaških zadevah odločali vaščani sami, je tod o teh odločal kar vaški suveren – ministerial. Šele v novem veku, ko spone fevdalizma začenjajo ponehavati, ko se začnejo pojavljati tudi druge gospodarske dejavnosti, se identiteta kmeta začne spreminjati, se pojavijo pogoji za svobodništvo. Z naraščanjem števila kmetij, predvsem kajž, bi morali imeti tudi rešen problem vaških skupnih zadev (ceste, voda, paša), a vidimo, da jih še vedno rešujejo prek zunanje oblasti. Če drugod to urejajo srenje, ureja v Zagoricah to občina, ki niti ni v vasi, temveč skupna za ves Bled.

Pojav treh dvorov, enega nadrejenega (curtiferum - Boben), ki je neposredno podložen grajski upravi in dveh podrejenih (ki sodijo vsi v grajsko famulijo), ki so jim podrejene posamezne kmetije, je tipična vertikalno urejena (cluster) struktura, ki preprečuje sodelovanje na istem nivoju, vse koordinacije potekajo prek nadrejene strukture. V takem slučaju pa je srenjski sistem odveč, nepotreben, od zgornjih struktur nezaželen.

Sčasoma pa začne posest prehajati v druge roke, v roke drugih fevdalcev. Kmetije, ki so prej podrejene eni koordinaciji, so sedaj podložne različnim gospodom, ki so dostikrat med seboj skregani. Tedaj morajo kmetje začeti urejati medsebojne (vaške) zadeve sami. S tem se začenjajo pogoji za vaško samoupravo, ki pa nikoli ne doživi tiste stopnje, ki jo imajo vasi, ki so nastale pred obdobjem fevdalizacije.

Ko obstajajo še samo Želeče (v 10. stol.), spadajo te v skupino vasi južno od Blejskega jezera, ki so s svojim gospodarstvom povezane tudi na Jelovico. Tedaj obstaja tod "srenja na dve vasi": Zazer in Zeleče, ki se začne že v 1. tisočletju širiti na Mlino (potrebe po vodno gnanih mlinih). Do konca 11. stol. se ta srenja razširi na "srenjo na 4 vasi" (Zazer + Mlino in Želeče + Zagorice - pozneje vasi k.o. Želeče), ki ima še vedno svojo planino Pečano (glej sliko k.o. Želeče). Če sta bili vasi Mlino in Zazer predvsem odvisni od jezera, ki sodi še za časa frančijskega katastra v k.o. Želeče, sta vasi Želeče in Zagorice odvisni predvsem od poljedelstva.

O ozki povezavi s sosednjim Selom priča ozemlje k.o. Selo, na katerem se še danes nahaja planina Pečana kot skrajna najjužnejša točka tega ozemlja. O zgodovinskih povezavah v daljni preteklosti pričajo ledinska imena, o čemer pa kdaj drugič.

Dokler je bilo okoli vasi dovolj prostora, so lahko živino gnali tudi na "gmajne", imeli urejen pašni sistem, tako okoli vasi, kot tudi planinsko pašo.

Zagoričani so imeli dve gmajni: na Jaršah je bila Tibernca (Tiber'nca) in nad Dobami so bile Dobravce. Tibernca je bila skupna z Želečani, Grejani in Koritnjani, Dobravce pa so bile skupne z Grejani. Zagoričani in Grejani pa so imeli tudi skupno planinsko pašo na Grejski planini.

To priča o tem, da so se te gmajne razvile v dobi, ko še ni bilo meja med posameznimi vasmi in ta prostor še ni bil uporabljen. S tem prostorom je razpolagal zemljiški gospod, ki ga je lahko dal v uporabo komur se mu je zahotelo.

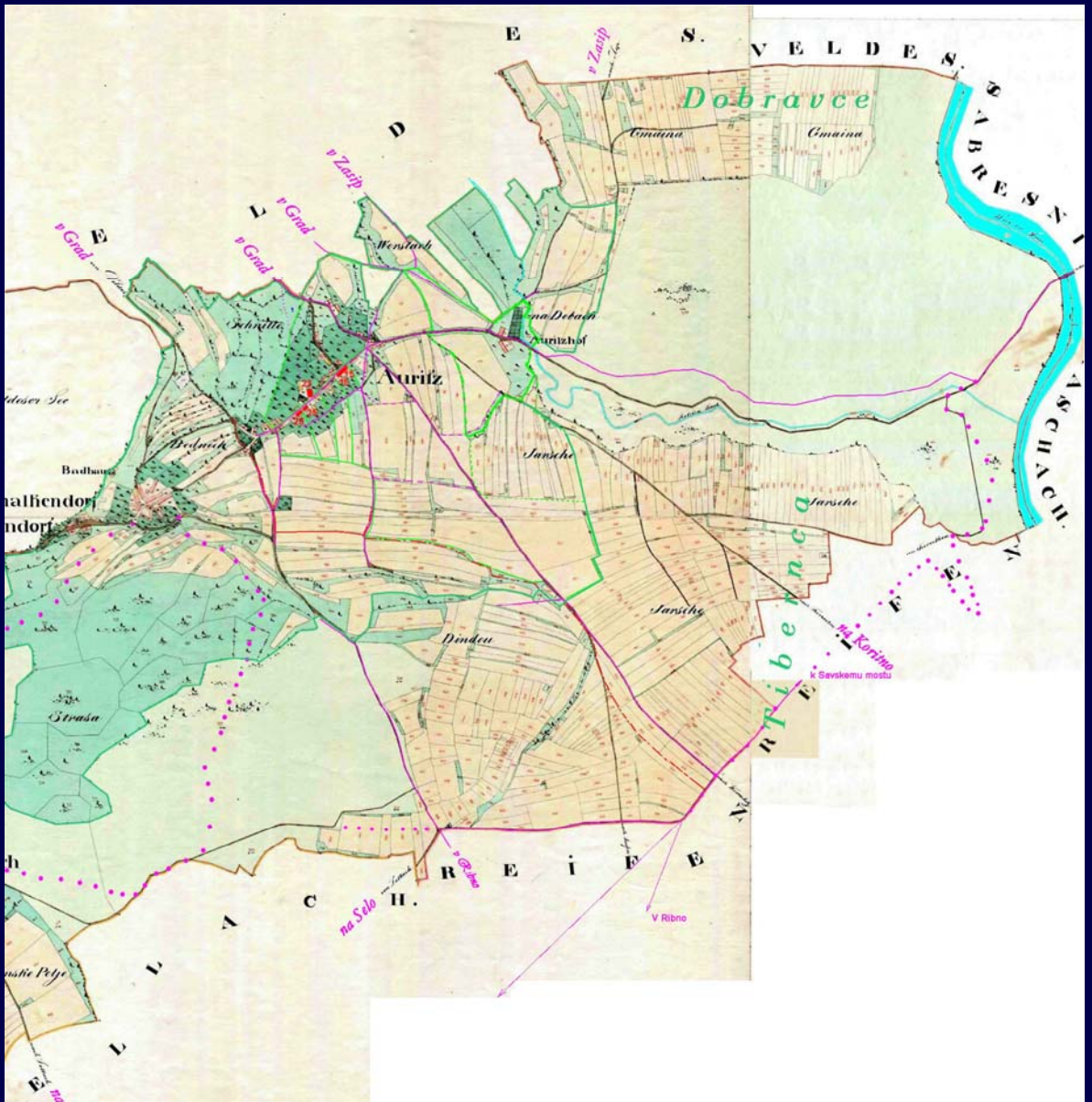
Slika 2. Zagorice danes. Vir: Google Earth.

№ 243.
 Gemeinde
SCHALKENDORF
 in
 Illyrien
 Kreis Laibach, Bezirk Veldeck
 1826

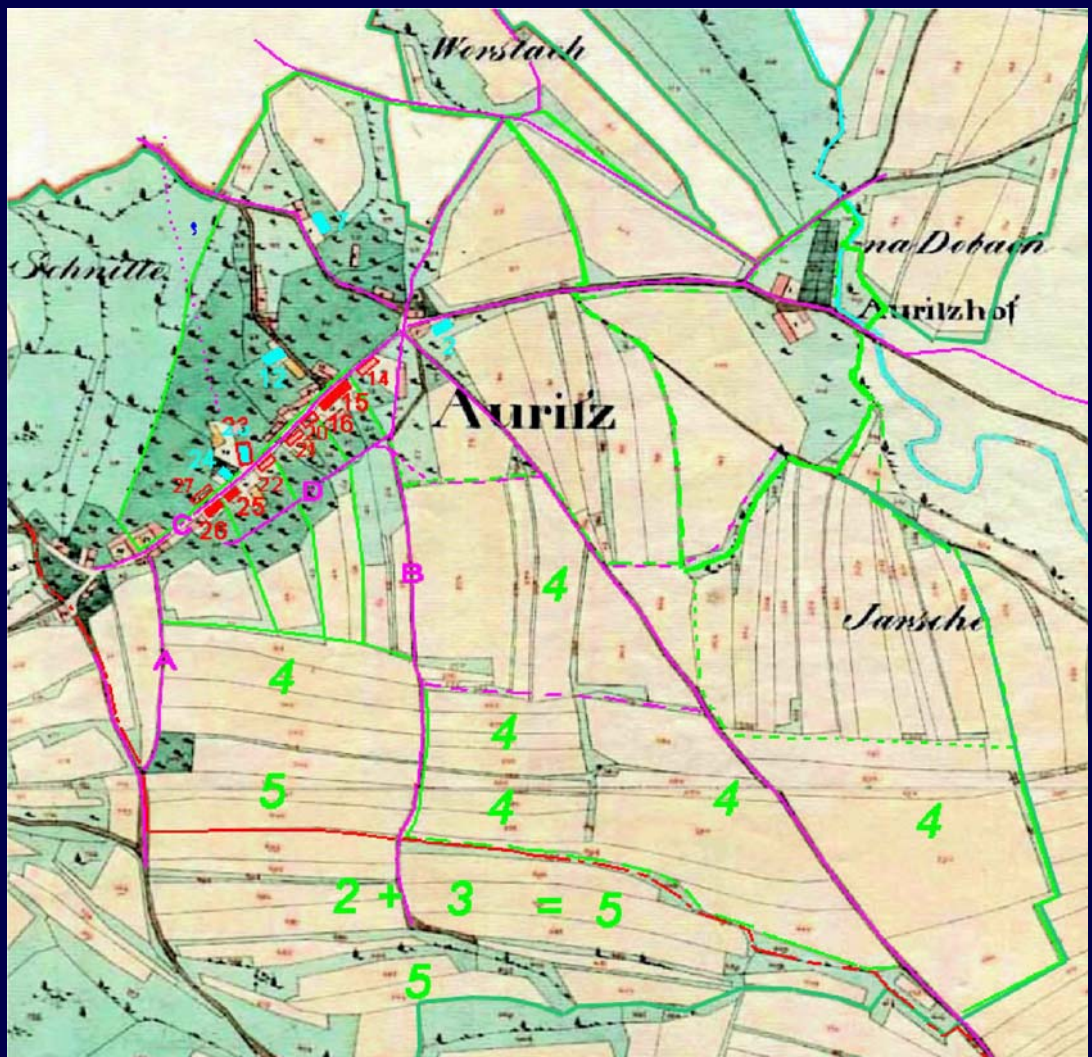
Das landwirthschaftliche Vermessungs- und Katastral-Ämter
 in Laibach, am 1. März 1826
 Johann Baptist Schalkendorf
 Johann Baptist Schalkendorf

Slika3. Ozemlje k.o. Želeče in razvoj vasi Zagorice od 11. stol. naprej.

- meja Zagorice – Želeže
- poljska razdelitev v 11. stol.
- poljska razdelitev 18. stol.

Slika 4. Razvoj vasi Zagorice od 11. do 19. stol. - podloga Franciscejski kataster.

Gmajna (srenjsko skupno zemljišče) nastane šele, ko se začne uporabljati. V času nastanka vasi Zagorice pa te potrebe še ni bilo. Vse naštete vasi so bile tako majhne, da njih gospodarski prostor ni segal do poznejših srenjskih meja. O tem nam pričata oba urbarja iz l. 1253 in 1306/09.

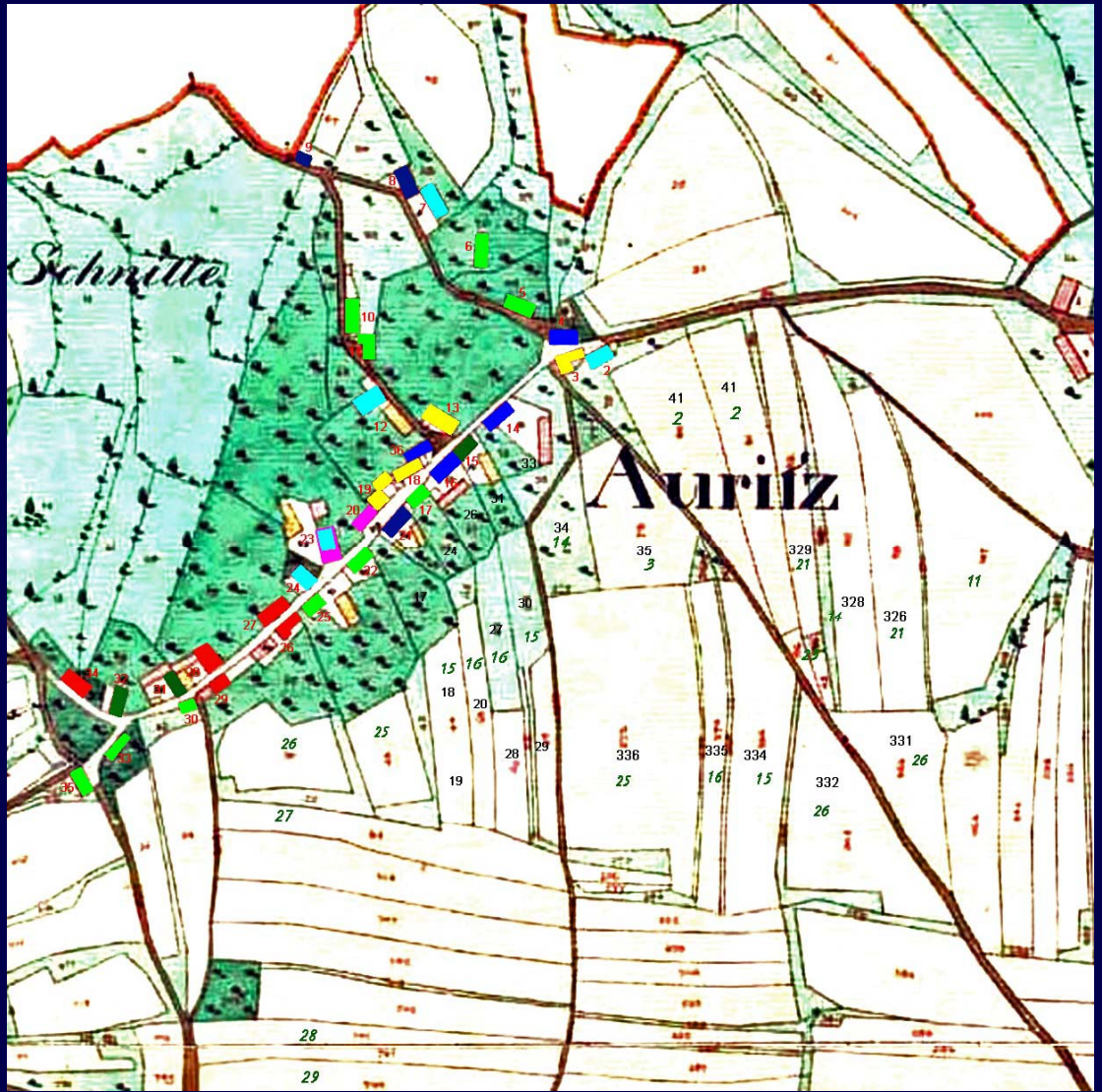
Tako lahko sklepamo, da se do tedaj vas še ni razširila na končno vaško zemljišče in da se drobitve v vasi še niso začele, torej, da je število gospodarskih enot še enako kot ob začetku kolonizacije, t.j. 4 kmetije in en

dvor ter na vzhodu nadrejeni dvor curtiferum. Ker se Zagorice prvič omenjajo l. 1253, so torej nekje v obdobju konec 12. do srede 13. stol. dobile svojo lastno identiteto. Do tedaj pa omembe v dokumentih omenjajo samo Želeče, dejansko pa so to lahko tako Želeče, kot tudi Zagorice.

Zato imajo v tem času tudi skupno planino Pečano, ki pa je bila prvotno selska planina in njih "rudarski revir". Pečana še danes sodi v k.o. Selo.

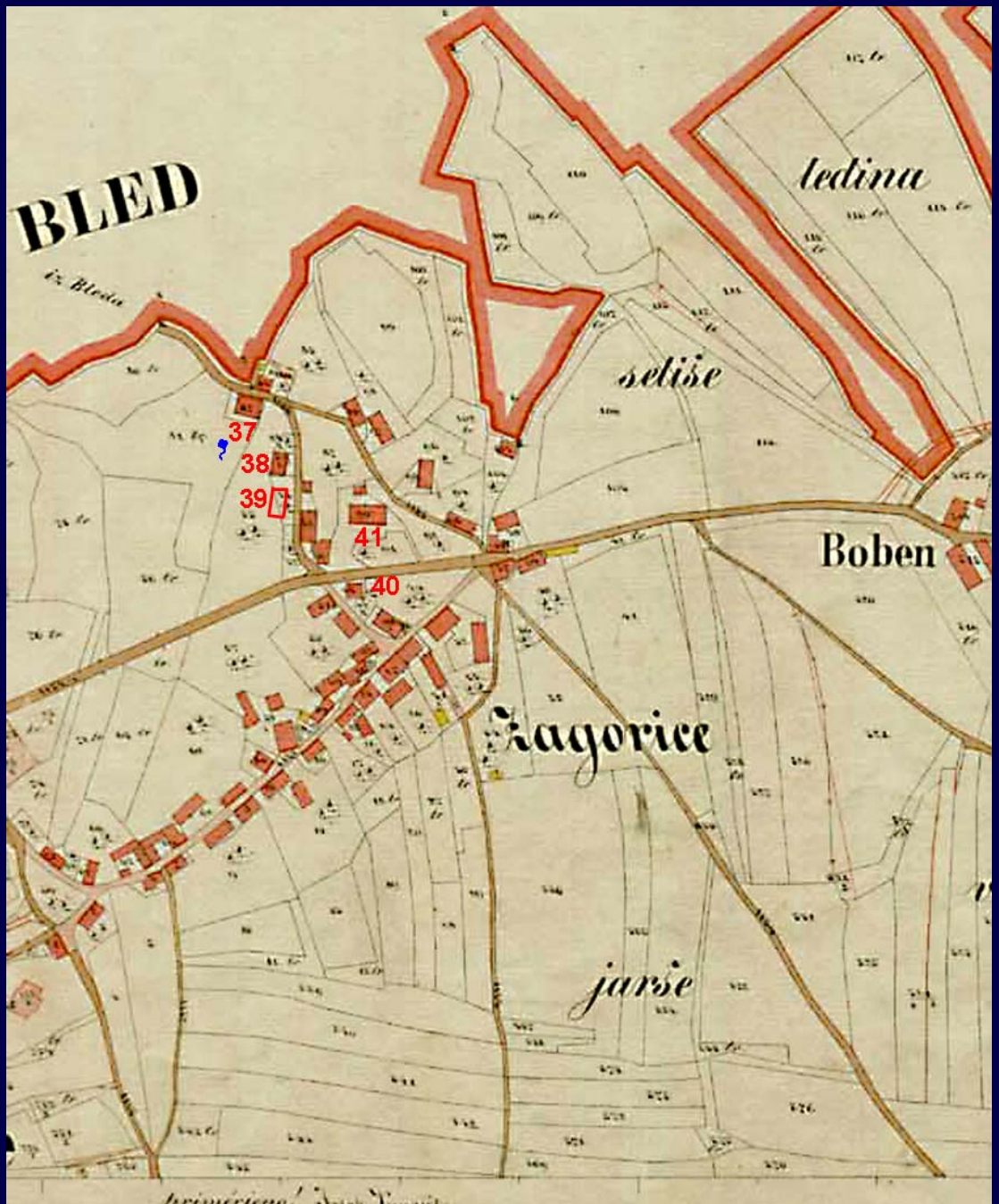
Tabela 2. Posestne razmere v Zagoricah.

HŠ	hišno ime lastnik	velikost	gospodstvo		parc.št.
1	Boben		g. Boben		
2	Šlosar	K	svobodnik		39,41
3	Cukelj	K	cerkveni		37, 38/1
4	Cukelj	1/3	G. Radovljica	RG	43
5	Šorž	1/3	G. Bled	BG	93
6	Križenkar	1/3	G. Bled	BG	95
7	Jožefovc	K	svobodnik		97
8	Močnik	1/3	Proštija Radovljica	RP	86/1
9	Tinčk	K	Proštija Radovljica	RP	83
10	Park	1/3	G. Bled	BG	88
11	Mangelc	K	G. Bled	BG	89
12	Svetina	K	svobodnik		51
13	Rebrovc	K	cerkveni		46/1
14	Štefuc	ostan.	G. Radovljica	RG	32
15	Jurc	1	Proštija Otok	OP	31/1
16	Zakopar	1	G. Radovljica	RG	25
17	(Bernard)	1/3	G. Bled	BG	23
18	Ančnek	K	cerkveni		48
19	Štajf	K	cerkveni		49
20	Martnek	K	G. Kamen		59
21	Vorav	1/2	Proštija Radovljica	RP	22
22	Matizelj	K	G. Bled	BG	16
23	Danej Wester	1	G. Kamen (svob.)		58/1
24	Andrejevc	K	svobodnik		60
25	Bidec	1	G. Bled	GB	15
26	Čeber	1	Benef. Lesce	ŽL	8
27	Pstot	1	Benef. Lesce	ŽL	61
28	Skble	1/3	Benef. Lesce	ŽL	64
29	(Tonček)	1/3	Benef. Lesce	ŽL	7
30	Cesar	K	G. Bled	BG	6
31	Hribar	1/3	Proštija Otok	OP	65
32	Mangelc	1/3	Proštija Otok	OP	67
33	??	1/3	G. Bled	BG	2
34	Pikon	1/3	Benef. Lesce	ŽL	70
35	??	K	G. Bled	BG	1
36	Lautar	1/3	G. Radovljica	RG	47
37	Kovač spodnji	K	svobodnikovo		82
38	Pajk	K	cerkveni	ŽL	54/1
39	Rodar	K	cerkveni	ŽL	103
40	Kovač zgornji	K	G. Radovljica		45
41	g. UNION	K	G. Bled		??
42	Šlosar		porušena hiša		??

Slika 5. Pripadnost posameznih kmetij gospostvom v l. 1826

Beneficij Lesce	opečnata	Proštija Otok	temno zelena
Gospostvo Bled	zelena	Gospostvo Radovljica	temno modra
Gospostvo Wagen		Proštija Radovljica	sivo modra
Gospostvo Kamen	vijoličasta	cerkveni kmetje	rumena

Slika 6. Reambulančni kataster iz l. 1868.

Tabela 3. Število hub v proštjskih urbarjih v obdobju 1330 do 1431

Naselje/leto	1330	~1360 puste = žive	1416	1422 desetine	1431
Moste	5	-2 = 3	5 = 3+1D>4 .	4g	5 = 3 + 1D
Doslovče	6	-6 = 0	6 = 3D >3g	4g	6 = 3D
Hlebce	2	-1 = 1	2 >2 .	2g	2 = 2 .
Pod Dobrčo	1		1 >1g	-	1 = 1 .
Vrbnje	2	-1 = 1	2 = 1D >1 .	1 = 0	2 = 1D
Koritno	8	-4 = 4	8 = 4+2D>6 .	6g	8 = 4 + 2D
Bodešče	3		3 >3 .	3 .	3 = 3 + s 3x
Zagorice	1		1 >1 .	1 .	1 = 1 + s 1x
Mlino	6		6 >6 .	5 .	6 = 6 + s 6x
Zazer	6	-3 = 3	6 >6g	5g+1p	6 = 6 + s 6x
Grimšče	2		-	1g	2 = 2 + s 1x
Sp. Gorje	2+1		-		2 = 2 + s 2x
Laze	3	-1 = 2	-	3g	3 = 3 .
Višelnica	2		-	1g+1 .	2 = 2 + s 2x
Kupljenik	3		-	3g	4 = 4 + s 4x
Bohinj (Rovt)	4	-1 = 3	-	3g+1p	4 = 4 .
Bitnje	3		-	3g	3 = 3 + s 3x
Log	4	-2 = 2	-	2.-	2 = 2 + s 2x
Nomenj	5		-	4g+1 .	5 = 5 + s 4x
	69	-21 = 48		55	67 = 53 + 7D + s 34

D huba + dvojna huba = 1 + 1p
g plačuje samo v denarju

p puste
s tovorniška tlaka x = število kmetij

Same kmetije ob nastanku lahko uvrstimo med mancipije, torej popolnoma podložne svojemu gospodu, šele v 13. stol. se omenjajo kot činžne kmetije. V tem času so torej pridobile na samostojnosti, predvsem na

osnovi novih krčevin, ki so si jih kmetije same izkrčile in povečevale delež obdelovalne zemlje (na Jaršah ledina Na plesme).

Sama kolonizacija se je morala na začetku odvijati po istem vzorcu kot drugod na briksenski posesti. Kolonizacijski vzorec na Deželi pa je poznan:

Prostor med dvema vzporednima potema (slika 4, A in B) in drugima dvema vzporednima potema (C in D), ki ločijo naselje od okolice in na katere so speljane doterdanjanje poti, je razdeljen na posamezne pasove. Sledijo si: potok (graben) - pot (C) - hiše - sadni vrtovi - povezovalna pot (D) - njive - travniki - gmajna.

Njive pa so razvrščene tudi prek stranskih poti (A in B), saj je celoten vaški prostor širši, kot pa samo naselitveni pravokotnik. Celoten vzorec pa je prilagojen razpoložljivemu zemljišču in njegovi konfiguraciji.

Vsekakor pomeni glavni dejavnik razpoložljiva voda. Ta se nahaja v Zagoricah na severni strani, na močvirnatih travnikih, ki jih FK (franciscejski kataster) označuje s Teile t.j. Deli. - to je morala biti nekoč skupna (srenjska) zemlja, verjetno razdeljena še pred obdobjem, ko so delili drugo skupno zemljo (2/2 18. stol.), ker se nahaja na meji s k.o. Bled (Grad), je bila tudi ta verjetno nekoč skupna z Grejani.

Glede na kolonizacijski vzorec, ki pa ni pogruntacija Briksna, saj ga imajo na Deželi že nekatere vasi, ki nastanejo pred prihodom velikih fevdalcev, n. pr. Zgoša, Predtrg...), bi lahko Zagorice ob svojem nastanku razporedili tako, kot to prikazuje slika 4.

O štirih kmetijah nam govorijo tudi posamezna polja, ki so verjetno nekoč imela svoja lastna ledinska imena, a jih že zdavnaj ni več, niti v ljudskem izročilu, niti v dokumentih. Ta posamezna polja imajo v Zagoricah pretežno po 4 enote (v Želečah pa pretežno po 5 parcel), kar kaže na prvotno razporeditev. Polja pete kmetije (nadrejene, ministerialske, pa se nahajajo v enem kosu na vzhodni strani, na meji s polji ministerialnega dvora (Boben).

Da pa se začne že v obdobju 1253-1306 z raznimi posestniškimi spremembami pa je razvidno iz stanja v tem drugem obdobju, ko ima tedaj Briksen samo še dve činžni kmetiji, druge pa so imeli briksenski ministeriali.

To je čas osamosvajanja ministerialov. Glede na zgornji vzorec, lahko iščemo ti preostali kmetiji med kmetijami na spodnji (južni strani) vaške poti, kjer so se prej nahajale, vse 4 kmetije, t.j. med kmetijami (15, 16, 17) in (21, 22, 25, 26). Že na prvi pogled odpadeta kmetiji 21 in 22, ki imata svojo parcelo samo ob vaški cesti in nimata sadovnjaka.

V Zagoricah je spodnja povezovalna pot zelo pomembna šele pozneje, ko se uveljavi uporaba voz. Vsa gospodarska poslopja pri kmetijah pod cesto imajo na zgornjo vaško pot strmo dostopno pot (klanec), ki ni v prid prevažanju. Zato služi spodnja pot za povezave s poljem in prevzame večino voznega prometa.

Kmetiji 15 in 16 (Jurc in Zakopar) sta polovični kmetiji prvotne večje kmetije, ki so jima dodana polja, tako da postaneta polni kmetiji. Sedanja hiša ene od teh dveh mora nastati pozneje kot druga. **(15 OP, 16 RG)**

Kmetija 21 (Urav) nima sadovnjaka, ima pa izhod na spodnjo povezovalno pot. To omogoča kmetijsko dejavnost. **(21RG)**

Nahaja se v dvojici sadovnjakov, od katerih eden nima pripadajoče hiše in drugi,

kmetiji 17², pa ima podobno obliko zemljišča kot kmetiji 15 in 16. **(17BG)**

Po Pleterskem naj bi se z odcepitvijo dveh njiv in pridobitvijo posesti v mlado izkrčenem svetu iz 15 razvila nova kmetija 21, ki je bila v 17. st. že v lasti radovljiške župnije (Urb. žup. Rad. 1657), v 18. st. pa je veljala za polovično kmetijo (RDA, fasc. 5)

² V primerjavi s Pleterskim naj bi bila to parcela, ki ločuje vzhodni del vasi od zahodnega.

Vidimo, da kmetiji 15 pripadajo parcele 17, 18 in 19, ki tvorijo skupaj en pas in parcele 29, 30 in 31, ki tvorijo drug pas.

Med ta dva pasova pa sta vrinjena druga dva pasova, t.j. tretji pas s parcelama 20 in 24, ter četrti pas s parcelami 26, 27 in 28. Tako ima kmetija 15 raztreseno zemljo že kar na sami vasi, medtem ko ima kmetija 16 svojo zemljo na vasi skupaj.

Razdelitev teh dveh kmetij pripisujemo samim dogodkom v briksenski posesti. Sprva je škofijsko gospostvo Bled upravljalo s celotno briksensko posestjo, prošt oz. kapitelj so prejeli samo del dohodkov. Pozneje pa se gospostvo fizično razdeli na dve enoti: škofijsko posest in proštijško posest v razmerju 2/3 proti 1/3.

Ravno tej delitvi, ki naj bi se dogodila v obdobju 1253 (škofijski urbar) in 1330 (proštijški urbar) pa pripisujemo zgornje stanje.

Po urbarju iz l. 1253 je imela škofija v Zagoricah 4 kmetije (predvidevamo, da so to kmetije 15, 16, 25 in 26). Ob fizični delitvi sta pripadli kmetiji 25 in 26 škofiji, kmetija 15 pa proštiji. Vmesna kmetija 16 pa je bila razdeljena v razmerju 2/3 škofiji in 1/3 proštiji. Ker imajo posamezni pasovi na vasi skoraj enako površino, predvidevamo, da je bila zemlja na vasi razdeljena na polovico, razlike pa so bile upošteevane na njivskem svetu in travnikih.

Ker ima kmetija 25 zelo veliko njivo najbliže vasi, kmetija 16 pa zelo majhno, lahko sklepamo, da so tukaj naredili kompenzacijo. Kmetiji je pripadlo $\frac{3}{3} + \frac{2}{3}$ zemljišča, kmetiji 16 pa je ostala $\frac{1}{3}$ (torej delitev v razmerju 5:1), kar ustreza površinam na FK). Kmetija 25 ima tod $\frac{5}{3}$ površino, kmetija 26 pa $\frac{3}{3}$.

V škofijskem urbarju iz l. 1306/09 ima škofija še dve hubi, dve pa imajo njeni ministeriali. V proštijškem urbarju iz l. 1330 pa ima proštija tod eno hubo. Če predpostavimo, da sta oba ubarja narejena dokaj blizu skupaj in da predstavljata isti čas, lahko ugotovimo, da manjka tedaj (1330) že ena huba, da je morala ta biti že odtujena.

Če drži ugotovitev Pleterskega, potem mora biti to huba 26, ki naj bi prešla v roke

briksenskega ministeriala (1287 6/10, CKSL; prim.: V. 1.).

V hudih časih naravnih katastrof³ v sredini 14. stol. v Zagoricah ne opusti nobena proštijška huba. Huba 15 ostane še naprej v lasti otoške proštije, omenja pa se l. 1390 prazna

huba, ki jo poleg svoje obdeluje kmet Alchnicz (1390 3/6, AS; 1393 21/10, CKSL). To je lahko samo ozemlje hub 16, 17 in 22. Huba 22 tedaj še ne more obstajati (ozemlje te hube na vasi je tedaj še v lasti hube 15, pač pa pride v upošteev ozemlje hub 16 in 17, tako na vasi, kot tudi na polju.

Huba 16 (Zakopar) ima v rektificiranem urbarju Gospostva Radovljica naslednje parcele: 25 (hiša in gospodarsko poslopje), 26 (sadovnjak), 27 (travnik), 28 (njiva), 80 (travnik), 119 (travnik 3741 m²), 205 (njiva), 335 njiva, 370 njiva 786 m², 442 njiva 1528 m², 613 njiva)

26, 27, 28 so parcele na vasi

80 je v močvirju severno od vasi

119, 205 na Dobah

335 Na Plesme (prvotna krčevina).

Prazna huba je tedaj škofijska huba in ne proštijška, to pa je lahko samo huba 16.

Na 17 je tedaj verjetno stala hiša prazne hube, na 16 pa verjetno ni bilo nobene hiše.

S preminutjem grofov Ortenburških in nastopom grofov Celjskih pa se zelo spremeni razmerje v deželni ministerialiteti.

Graščinica Boben se omenja že leta 1397 v zvezi s graščino Podvin, ki preideta skupaj po smrti zadnjega Podvinskega v posest Lambergerjev, tedaj tudi ortenburških ministerialov.

Zagoriški ministeriali na kmetiji 23 pa tedaj držijo svojo posest kot deželni in ne več kot briksenski ministeriali, ki spadajo pod Ortenburžane do njihovega izumrtja, očitno

³ V sredini 14. stol. nastopi beneška kuga, velik potres in izbruh ognjenika, kobilice, itd. vse v obdobju enega desetletja. Tedaj opusti veliko hub, ki jih podaja proštijški urbar iz l. 1330 v pripisu. Od 69 hub je opustelo 20 hub, t.j. 29 %.

pa tudi vsaj še nekaj časa pod Celjani.

Za nastanek kmetije 14, ki nastane na prejšnjem svetu kmetije 23, se tedaj odpre možnost, ravno tako pa tudi za nastanek kmetije 21.

Torej nastane takrat možnost delitve prizadetega ozemlja na 5 kmetij:

1/3 kmetije (št. 17)

1/2 kmetije (št. 21) in

ostanek kmetije v velikosti 1/6 (št. 14.)

+ 2 celi kmetiji (15 in 16).

V celoti so to 3 polne kmetije.

Kmetiji 17 in 14 imata prepletano zemljo na prejšnji posesti kmetije 23, torej lahko sklepamo, da sta nastali istočasno, kmetiji 14 in 16 pa spadata pod isto gospodstvo (Radovljica), kmetija 21 pa pod proštijo Radovljica.

Pleterski navaja:

"Brata Mertel in Günczel z Rečice, sinova Kewleina Kranschrota, prodana Nikolaju Staynerju vsak svoj delež od dveh kmetij, katerih eno obdeluje kmet Hafner, drugo pa, ki je očitno prazna, poleg svoje kmet Alchnicz (1390 3/6, AS; 1393 21/10, CKSL)".

V poštevek pridejo torej kmetije 14, 16, 17, in 21, ki tvorijo skupaj 2 kmetiji.

V fizičnem obsegu pa utegne iti pri tem za parcele pod hišami št. 16 in 17. (t.j. prvotni 2. in 3. pas, ki spadata še za časa FK pod št. 16. Ostala zemlja pa je pridobljena deloma iz kmetije 23, ostalo pa na novih krčevinah na Dobravcah in Jaršah.

Prazna kmetija je tedaj verjetno na tretjem pasu, ki je verjetno tedaj še tudi brez hiše.

S tem se potrjuje analiza Pleterskega:

"Ena od obeh prodanih kmetij je omenjena še 1428, ko jo dobi kot svoj del dediščine Linhart Stayner (1428 8/2, ČKSL)."

Ne potrjuje pa se drugi del:

"Do 1498 preideta v last radovljiškega gospodstva, ko je v urbar zapisana pripomba, da sta bili kmetiji po starih popisih dve lastništvi - »aigennschafft« (Rad. urb. 1498). Tej oznaki lepo ustreza dvolastništvo omenjenih rečiških bratov. Obe kmetiji ima

Radovljica še v 18. st., to sta kmetiji 14 in 16 (RDA, fasc. 282)."

Kmetija 14 ni huba in se odcepi od kmeti je 23, ter je še v zemljiški knjigi imenovana "ostanek" brez kake druge opredelitve. Od kmetije 23 dobi njivi v starem delu poljske razdelitve skupaj s kmetijo 21 v bližini vasi. Kmetiji 23 ostanejo tod od tedaj samo majhni, za poljedelstvo neprimerni ostanki nekdanjih njenih njivskih površin.

To se pa lahko zgodi samo v času, ko propadejo ministeriali, t.j. v dobi Celjskih. V tem času se torej formirata kmetiji 14 in 21, nimita pa obe istega gospoda, saj pripada 21 radovljiški proštiji, 14 pa radovljiški graščini.

Vse kmetije nastanejo šele pozneje, kot to kažejo njihove njivske površine. Šele v času Celjskih se pojavijo možnosti za nastanek teh kmetij. S propadom ministerialov postane velika kmetija prevelika, prevelika za eno samo kmečko enoto, pa četudi bi bila dvojna kmetija.

Iz podatkov ob nastanku zemljiške knjige lahko razberemo, da je bilo večina kmetij na omenjenem področju v določeni odvisnosti od omenjene kmetije, predvsem njen vzhodni del:

Cerkveni kmetje (3, 13, 18, 19, 38 in 39) so bili vsi kajzarji in so bili cerkvi dolžni samo tlako, ostale obveznosti pa so morali oddajati kmetiji 23. Razen 13 nastanejo vse zelo pozno in so to obrtniki.

Svobodniki (2, 7, 12, 24) nastanejo koncem 17. oz. v začetku 18. stol. So ravno tako vsi kajzarji, vezani na obrt in druge storitve (transport, trgovina).

Ostanejo kmetije v severovzhodnem delu vasi, ki jih lahko razporedimo v tri gospodstva (Škofijska posest obsega 3 kmetije po 1/3 (5, 6 in 10) in eno kajžo (11, gostilno), radovljiška proštija ima eno 1/3 kmetijo, ki ji pripada tudi kajža (8+9) in radovljiška graščina ima dve 1/3 kmetiji (4 in 36). Zadnja nastane šele v 19. stol in ji pripada tudi kajža (8+9) in radovljiška graščina ima dve 1/3 kmetiji (4 in 36). Zadnja nastane šele v 19. stol in ji pripadata njivi na Dobravcah in na Jaršah, ki so prej pripadale kmetiji 16 in se preživljajo z obrtjo

in ne kmetijstvom.

Ostane tudi še kajža 20, ki pa sploh nima svojega zemljišča na vasi in ima hišo narejeno na zemlji kmetije 23, ter ob prehodu te kmetije v nesvobodne roke Westrov preide spet v prvotno kamensko posest skupaj s to kmetijo. Ta kajža je v 18. stol. brez zemlje in v njej so nastanjeni gostači.

Ta zadnja skupina kmetij nastane deloma pred svobodniškimi, saj jih omenjajo že v času verskih homatij v l. 1589 (tako se omenja Jurij Močnik (8) že l. 1589).

V času katastrof pa se je število kmetij zelo zmanjšalo, še bolj pa se je zmanjšalo število ljudi na posamezni kmetiji. Ocenjuje se, da je ostala komaj polovica prejšnjega števila prebivalstva.

Poleg tega se ravno v tem času začne vzpenjati tudi železarstvo, ki zahteva vedno večji delež ljudi, nudi pa tudi večjo svobodo, kot jo nudijo hube.

Skupaj z železarstvom pa se začne razvijati kmečko rokodelstvo in trgovina. Doma narejene izdelke, ki jih tvorijo domači tovarniki, srečujemo na deželnih mitnicah, iz seznamov v mitniških knjigah pa tudi vidimo, kaj se je pri nas pridelovalo in izdelovalo.

Če se je do tedaj izvažalo surovo in kovano železo, se začnejo sedaj pojavljati železni izdelki, poleg železarskih izdelkov pa se začnejo pojavljati tudi kmečki izdelki, ne samo pridelki, kot je bilo običajno do tedaj.

Pod takimi pogoji pa postaja delovna sila vedno dražja, ljudje vedno bolj svobodni, saj imajo večjo izbiro, kaj bodo delali in od česa bodo živeli.

Gospodstva ne najdejo več najemnikov za svoje hube in mnogo hub ostane pustih. Te obdelujejo sosedje, običajno za manjše datjave kot so bile prej. Tako padejo dohodki gospodstev, ta pa pričnejo bolj obremenjevati ostale hube. Tako stanje nam prikazujejo dopisi k proštijškemu urbarju iz l. 1330, ki nastanejo po obdobju naravnih katastrof - tabela 3.

Tedaj je ministerialiteta še živa, mogoče celo na vrhuncu svoje dobe. Pri nas se deli predvsem med briksenske (škofovske) in

ortenburške (deželen) fevdnike, ki razpolagajo tudi z lastno lastnino.

To nam ponazarjajo tudi urbarji, predvsem proštijški urbar iz l. 1431, ki navaja, koliko kmetov mora opravljati tudi tovarniško tlako. Ta tlaka je bila obvezna predvsem za nekatere vasi (Bodešče, Zagorice, Mlino, Zazer, Grimšče, Sp. Gorje, Viševnico, Kupljenik, Nomenj, Log in Bitnje).

Od skupno 53 živih hub (poleg teh je bilo še 20 pustih, ki so jih deloma uporabljali bližnji kmetje in tako prišli do poldrugih ali dvojnih kmetij) jih je moralo 33 opravljati tovarniško tlako, torej več kot polovico.

Kako je bilo na škofovskem gospodstvu nimamo podatkov, vendar lahko domnevamo, da ni bilo veliko drugače.

Tako je bilo torej v času Grofov Celjskih. Kmalu po izumrtju Celjanov pa se razmere spremenijo, saj vemo, da so se po javljali kmečki upori že koncem 15. stol.

K temu pripomorejo deloma Turki, deloma domača gospoda, ki prevladuje bremena vojevanja na kmečko prebivalstvo, deloma otežkočena trgovina, deloma novo nastalo mesto Radovljica, itd.

Prehod kmetije 21 pod radovljiško proštijo in kmetije 17 pod Škofijsko gospodstvo pa povezujemo s poznejšimi dogodki. Najbolj verjetno se to dogodi za časa verskih homatij koncem 16. stol.

4.2 NOVI VEK

Kaj se je dogajalo v Zagoricah ob naravnih katastrofah sredi 14. stol. ni dokumentirano, vendar očitno škofovska in proštijška posest nista bili hudo prizadeti, v primerjavi z drugimi vasmimi. Pozneje vidimo samo, da nastopa po vseh teh dogodkih okoli l. 1600 velik delež kajž. Predvidevamo, da se v vmesnem času ni izgubila nobena kmetija, da je ena sicer opustela, vendar bila

kmalu spet oživljena, ali pod starim gospodvom ali novim ni mogoče reči. Tabela 1 nam pove samo razmerje med posestjo glavnih dveh gospodstev, da pa se pojavijo v tem času že tudi novi fevdni gospodje pa smo ugotovili že prej.

Veliko število kajž pomeni, da se je vas začela ukvarjati z drugimi dopolnilnimi dejavnostmi - tovorjenjem, trgovino, proizvodnjo raznega blaga in izdelkov, vezanih predvsem na lastno surovinsko bazo (kmečka dejavnost) in začela iz razpoložljivih zemljišč prek nadaljnje finalizacije iztiskati večji dohodek. Število konj zelo naraste, število prebivalstva se po izračunih več kot podvoji (kajže imajo malenkost manjše število ljudi, kot pa polne kmetije).

Spremembe lahko deloma pripisujemo zamenjavi posameznih pridelkov. Vsekakor izginejo vinogradi, saj jih uniči konkurenca boljših primorskih vin, ki so jih tovorili. Dotedanji viničarji, ki so pripadali ministerialnemu dvoru in v urbarjih niso bili upoštevani, se spremenijo v kajzarje in 1/3 kmetije in se začnejo ukvarjati z drugimi dejavnostmi.

Vidimo pa, da število kmetij ne narašča konstantno, temveč da se pojavljajo v razvoju stopnice, oziroma cela obdobja, ko je rast popolnoma ustavljena, in obdobja zelo hitrega razvoja. Eno od takih obdobj se poraja po izumrtju grofov Celjskih.

Dotedanji prihodki so izvirali predvsem iz zemljiške posesti, s prihodom Habsburžanov pa se začnejo pojavljati spremembe tako v kmečkih, predvsem pa v dodatnih dejavnostih, na katere vplivajo predvsem zunanji dogodki.

V železarstvu se pojavijo novoprispeli Lahi (Bucceliniji, Locatelliji, ...), ki pričnejo uveljavljati nove tehnologije, ki zahtevajo vedno več rude in oglja, zunanje zahteve (vojne) pa zahtevajo vedno več železa.

Te dejavnosti sprejmejo ves naravni prirastek v vaseh, selitev v železarske kraje, je nekaj popolnoma normalnega, s tem pa tudi počasen prehod med svobodne ljudi.

Isto se dogaja z mesti. Ljudje, ki preživijo 1 leto v mestu, postanejo lahko svobodni ljudje (če izpolnjujejo še nekatere druge pogoje).

Pojavijo se tudi manufakture, vezane na vodno moč. Pri nas je to predvsem predelava lesa (žage) in tekstilij in usnja.

Te spremembe se pojavijo večinoma izven Zagoric, vendar ne preprečijo tod tega, da bi ljudje ne odhajali v druge kraje, ali za stalno, ali za določeno dobo. Skratka ponudi se prilika, da ljudje postavijo doma kajžo, zaposleni pa so nekaj časa izven Zagoric (rudarji, oglarji, itd.).

V tem obdobju nastopajo tudi za razvoj zaviralne okoliščine, kot npr. l. 1510 kuga, ki pobira predvsem mlade ljudi in takoj za tem močan potres in nato kmečki upor, ki ima tudi zelo negativne posledice.

Po srenjskih pravilih, pa se lahko na vasi naselijo samo moški, ki vzamejo za ženo domačinko, za naselitev na zemlji, na kateri postavijo kajžo pa morajo dobiti dovoljenje vaščanov - srenjanov. Očitno to v Zagoricah ne velja. Tod se začnejo pojavljati kajže predvsem na nekdanji zemlji kmetije 23, kar da sklepati, da tod o naselitvi še vedno odloča nekdo, ki je tod lastnik.

Srenje pa delujejo prosto samo do l. 1515, do kmečkenga upora, potem jih pa zelo preganjajo. Če doseže kmečka samouprava - srenje - svoj višek v kmečkih uporih, jo z uničenjem kmečkih uporov, eksekucijo voditeljev, itd. močno prizadenejo. Kmetom naložijo puntarski davek. Tedaj nastopi tudi doba, ko zginejo z vasi simboli delovanja srenj - lipe in kamni.

Skratka srenjsko delovanje gre nekako v ilegalo, saj se ga preganja. Vasi pa morajo

delovati tudi naprej, čeprav ima npr. v Zagoricih posest kar 8 med seboj skreganih gospoštevec.

Tako nastopi v obdobju od srede 15. stol. do srede 16. stol. čas, ko se število kmetij na vasi poveča.

Nato nastopi čas verskih homatij, klimatskih sprememb in vojn (30-letna vojna), v katerem ostane število kmetij nespremenjeno (če ni mogoče celo katera izginila, opustela, itd.). Ta čas traja od srede 16. stol. do srede 17. stol.

Nato nastopi čas gospodarskega razcveta in zadnjega povečanja vasi v fevdalni dobi, pri katerem ima glavno vlogo kmetija 23, ki postane svobodniška, z njo pa še 4 kajže. To je čas, ko prihaja v Zagorice obrtništvo, vezano večinoma na kmetijo 23 in to potem, ko jo prevzamejo Seničarji.

Na kmetijo 23 so vezani svobodniki (4), ki se naselijo na zemlji te kmetije; cerkveni kmetje, ki so dolžni tlako cerkvi sv. Martina, ostale dajatve in dolžnosti pa so vezane na kmetijo 23 in očitno tudi še nekateri drugi, ki se ukvarjajo z obrtjo, a so podložni drugim gospostvom.

V to zadnje obdobje vaško izročilo ne sega naravnost, se ga pa dotika. Vrnimo se nazaj v začetek obdobja, ko nastopijo Habsburžani.

Kmetiji 23 se z nastopom Habsburžanov odpre možnost, da svojo zemljo izkoristi za razne naselitve. Kot vidimo iz slik, se večino kajž in 1/3 kmetij nahaja ravno na tej zemlji. Če igra po starejših vaseh pomembno vlogo pri širjenju vasi srenjsko odločanje in srenjska zemlja, odigra to vlogo v Zagoricih kmetija 23 s svojo zemljo. Ta dejansko omogoča tisto, kar drugod izvaja srenja.

Vaški kajžarji se najprej formirajo iz lastnih ljudi. Ker je to prebivalstvo z istim znanjem, istimi navadami in običaji, so tudi gospodarske spremembe minimalne.

Dvigne se število kmetij in z njimi povezanega števila prebivalstva. Premosorazmerno bi se morali dvigniti pa tudi vaški prihodki, oz. dohodki na glavo bi pa morali ostati vsaj enaki.

Zunanje zahteve, pa močno zvišajo izdatke (vojne kontribucije, apetiti gospostev, itd.). Tako ostaja ljudem po glavi prebivalstva vedno manj, pričnejo se upirati, pride do uporov, navideznih boljših rešitev (verske homatije) in še drugih gospodarskih posledic.

Če pazljivo beremo Gornika, vidimo, da so Zagorice zopet sorazmerno malo prizadete. Analiza pokaže, da so imele Zagorice še dovolj zemljišč, primernih za pridobivanje nove obdelovalne zemlje. Na razpolago je bil še velik kos zemlje na Jaršah in na Dobravcah, ki je tvoril dotedanjo gmajno, torej pašni svet in gozd za domače potrebe. Ni jim bilo potrebno riniti v hribe in tam iskati travnike, te so imeli kar blizu doma. Skratka bila je na razpolago "srenjska zemlja".⁴

Po drugi strani pa lahko ugotovimo, da je pretok ljudi skozi Zagorice povezan tudi z razvojem železarstva v Bohinju. L. 1554 postavijo bohinjski fužinarji novo tovorniško pot skozi Štenge in odprejo Bohinj proti Bledu. Na Deželi pa steče l. 1573 deželna cesta, ki povezuje Ljubljano z Beljakom. Zagorice pa so ključna točka pred prehodom prek Save, ki povezuje omenjeni cesti. Tretja možnost, ki se ponudi pa je, da je bila do Obrn možna vozna povezava, sicer nerodna, a je vseeno delovala. Vozovi so pripeljali blago po sicer slabih poteh do Obrn, tam pa so ga preložili na tovrne konje.

Skratka transportne možnosti so se pojavile in tudi realizirale, Zagoričani, pa so (vsaj nekateri) od tega imeli možnosti zaslužka (gostinstvo, transport). Prave možnosti in tudi realizacija pa se je ponudila šele pozneje, ko je bila skozi Zagorice speljana Zoisova cesta iz Boh. Bistrice do Lesc. Ob že prej razvitem romanju k Mariji na Otoku, od katerega sta imeli koristi predvsem vasi Mlino in Zazer, se pojavijo še nove možnosti.

⁴ O pravi srenjski zemlji ne moremo govoriti, saj ni srenj s svojimi župani, niti v Zagoricih niti v Zelečah, pač pa jih imajo na Koritnem in v Gradu, skratka nimajo lastne srenjske uprave in od oblasti priznane strukture.

Vse to lahko preberemo tudi med vrsticami pri Gorniku, ki tega sicer ni poudarjal, vedel pa je za te razmere in opisoval predvsem njih posledice.

Predvidevamo, da je celotna homatija okoli kmetij 14, 15, 16, 17 in 21 nastala koncem 16. stol. Tedaj se Zagorice še niso razvijale v smeri obrtništva in so prevladovala še kmečke zadeve. Koncem 16. stol. so bile na Bledu verske homatije, ko so kmetije prodajali, kupovali, itd. Ker spadajo kmetije pod različna gospodstva, so bile v teh sporih tudi različno obravnavane.

Druga priložnost se pojavi, ko se začnejo v Zagoricah pojavljati koncem 17. stol. obrtniki, vendar imajo ti drugačno posest (zelo majhne parcele na vasi in svobodniki, ki imajo vsi kajže (torej obrt in nekoliko zemlje).

4.2.1. OBDOBJE 1500

Oglejmo si sedaj spremembe na vasi v obdobju okoli l. 1500 (zadnja polovica 15. in prva polovica 16. stol.). Na vasi so ob začetku tega obdobja:

Graččnica Boben 1 je že odcepljena v posesti Gallensteinov, koncem tega obdobja preide v last Wagnov.

Kmetija 14 na spodnji strani vaške poti (ceste) se nahaja na vzhodu od kmetije 15, vendar še v okviru stranskih vaških poti. Vzhodno od te kmetije je potekala pot, ki je vodila iz Sela v Zasip, a so jo priredili tako, da je omogočala nastanek še ene kmetije (14). Ta kmetija je imela sadovnjak večinoma na nasprotni strani omenjene poti Selo - Zasip. Njene obdelovalne površine se ne nahajajo med površinami prej omenjenih 4 prvotnih kmetij, temveč so pomešane z onimi od kmetije 21.

Kmetiji 15 in 16 imata že ustaljeno zemljo v bližini vasi, še naprej pa ostane odprto vprašanje ali je hiša kmetije 16 na današnjem mestu, ali na mestu kmetije 17.

Kmetija 21 (Urav) je polovična in ima na vasi vključeno malo zemljišče ob vaški cesti na prejšnjem zemljišču kmetije 16 in 2 njivi tik ob zemljišču curtiferuma.

Kmetija 23 (Danej) ima na vasi še celotno zemljišče, odtujen pa ji je v obravnavanem obdobju vzhodni del – sadovnjak in njivske površine med vasjo in graščnico Boben, kjer ji ostanejo samo majhne, neuporabne zaplate.

Kmetiji 25 in 26 imata na vasi še polni parceli, nerazpolovljeni. Pri tem se na zemljišču kmetije 26 pojavi že hiša št. 29.

Kmetije na zgornji (severni) strani vaške ceste (danes se celotno naselje imenuje po tej cesti Zagoriška cesta) se v primerjavi s spodnjo stranjo nahajajo kmetije bolj pestrega značaja. Vsekakor izstopa **kmetija 23** (Danej), ki ima mnogo zemljišča na vasi.

Velik vprašaj pa dela **kmetija 27** (Pstot) - (ŽL). Samo ime te kmetije govori o tem, da je bila nekoč pusta kmetija, a nismo mogli ugotoviti, kdaj naj bi se to zgodilo. Zelo verjetno se je to zgodilo v enem izmed obdobj, ki so bila značilna za nastajanje pustot (2/2 14. stol., 2/2 16. stol. in 1/2 17. stol.). Tedaj se je utegnil zamenjati tako lastnik kot tudi uživalec te kmetije. Utegnila pa je biti pusta zaradi preminutja njenih užitvalcev.

Ob zemljiški odvezi so imele kmetije, nastale v obdobju 1500, naslednji status: (tabela 2)

Pojavijo se:

Kmetija 2 - kajža. Ta kajža je predhodnica svobodniške kajže Šlosar. Pripada v gospodstvo Radovljica. Sadovnjak, zelnik in njivi ima neposredno pred hišo, ki stoji ob cesti, ki vodi iz vasi k graščnici Boben in naprej proti Lescam. Ostale obdelovalne površine ima v okviru "srenjske" zemlje na Dobah.

Kmetija 3 - kajža, (Cukelj) soseda prejšnje kajže, spada med cerkvene kmetije, ki so dolžne tlako cerkvi sv. Martina, ostale dajatve pa dajejo kmetiji, ki spada očitno pod radovljiško gospodstvo. Svoj sadovnjak in zelnik ima pod hišo, skozenj vodi pot v Bodešče in seka posest na dva dela (neugodno). Ostalo zemljišče ima na Dobah, tako kot kajža 2.

Kmetija 4 - Cukelj nastane kot 1/3 kmetija, ki sodi pod radovljiško gospodstvo in

ima sadovnjak in zelnik vzhodno od svoje hiše, ostale obdelovalne površine pa na Dobah. To kmetijo kupi pozneje Cukelj in naredi ob cesti novo hišo - trgovino.

Kajže 13, 18 in 19, ki spadajo s svojimi dajatvami med cerkvene kmete, dajatve pa dajejo kmetiji 23. V kajži 13 je kovač. Ostale pa nimajo na vasi nikakršnega zemljišča, razen tistega, na katerem stoji hiša in dvorišče med cesto in hišo. Vse spadajo pod gospodstvo Radovljica (ki v začetku tega obdobja obsega tudi pozneje samostojno gospodstvo Kamen, Drnča. Odcepljena pa je že skupno podvinska in Bobenska (Lamberška) posest).

Med radovljiške kmetije spada očitno tudi **kmetija 23** (Danaj), saj vsi ostali seštevki posesti ne dovoljujejo drugega zaključka. Na to kažejo tudi podložnosti ostalih kmetij in izvor njihovih zemljišč. Opravlja pa še vedno funkcijo vodenja vsaj radovljiške posesti v Zagoricah.

Kot gospodstvo (posestnik) pa se pojavi tudi Radovljiška proštnja, ki ji pripadata kmetiji 8 (1/3) in 21 (1/2).

Kmetija 8 (Močnik) je ravno tako izločena iz zemljišča kmetije 23, tako kot tudi tisti del zemljišča kmetije 21, ki se ne nahaja na vasi, pripada pa radovljiški proštnji.

Vzhodni del vasi je torej v očitni zelo ozki povezavi s kmetijo 23, ta pa z radovljiškim gospodstvom, delno tudi z radovljiško proštnjo.

Poleg tega ima v vzhodnem delu posest tudi Blejsko (škofijsko) gospodstvo. Temu pripadajo **kmetije 5, 6, 10 in 11**. V obravnavanem času so to vse kajže, prve tri postanejo pozneje 1/3 kmetije, ko si pridobijo zemljo na Jaršah in Dobah: Kmetija 5 se v 20. stol. podre in preseli k cesti v Ribno, prejšnji poti v Bodešče. Preseli se na dno v Dindol z izhodom na omenjeno cesto.

Prvi dve **kajži 5 (Šorž), 6 (Križenkar)**, stojita na Križnih Goricah in sta verjetno naslednici nekdanjih viničarjev, ki so tod obdelovali vinograde. Ti so pripadali kmetiji 23. od koder izvira tudi zemljišče teh kajž.

Nekoliko drugačno usodo sta imeli kajži 10 in 11. Pri **kajži 10** (Park) so se ukvarjali predvsem s kmetijstvom preživljala pa so jih tudi dodatna dela (zelo verjetno so se ukvarjali tudi s tovorništvom in pozneje prevoznijstvom).

Kajža 11 (Mandelc) pa postane že zelo zgodaj gostilna ob poti, ki je vodila iz Zagoric v Grad. Ta gostilna je pozneje, ko je bila mimo speljana cesta (začetek 20. stol.) postala poznana gostilna Union.

Na vasi pa so bile naslednje spremembe:

Kmetija 27, (Pstot), ki je polna kmetija in ima zemljišče okoli hiše na vasi dokaj veliko, vendar ima prve obdelovalne površine dokaj daleč v želeški posesti, druga na bivši zemlji graščinice Boben, ostala pa dokaj daleč na Jaršah, že izven prvotne izkrcene zemlje, deloma na področju, kjer je bila obdelovalna zemlja pred razdelitvijo Jarš in Dobrave.

Zemljišče te kmetije na vasi je izločeno iz nekdanjega zemljišča kmetije št 23..

Kmetija je cela kmetija in nastane očitno po izumrtju grofov Celjskih in propada ministerialitete in to iz obeh dvorov, poznejših hiš 1 in 23, ter je verjetno od samega začetka v posesti Beneficija Lesce..

Na zahodnem delu vasi pa se pojavijo tedaj poleg kmetije 27 pojavijo še druge nove kmetije v posesti beneficija Lesce (26, 28, 29, 34) in otoške proštnje (31 in 32). Te kmetije so tedaj kajže, ki pozneje z krčenjem na Jaršah in Dobravcah ter razdelitvijo zemlje med posamezne kmetije v 18. stol., preidejo v tretjinske kmetije.

4.2.2. OBDOBJE 1600.

Že koncem prejšnjega obdobja se pojavi reformacija s svojimi verskimi homatijami, ki dosežejo svoj višek v 80-tih letih tega obdobja.

To je obdobje stagnacije vasi zaradi zunanjih vplivov. V sredini 16. stol. nastopi hladnejše obdobje, ko se začne zmanjševanje količine pridelkov na dotodanjih obdelovalnih površinah. Potrebne so nove obdeloval-

ne površine, ki nastajajo na dotedanjih travnikih, travniki pa na dosedanji gmajni na Jaršah in na Dobah.

L. 1630 je vladala kuga po celi južni Evropi in tudi na Kranjskem pobrala veliko število ljudi.

Beg prebivalstva v fužinarstvo in mesta v 17. stol. in tridesetletna vojna začnejo redčiti vaško prebivalstvo in poberejo ves naravni prirastek, verjetno pa še tudi kaj več. Torej se je število prebivalcev celo zmanjšalo. Predvsem pa vojne razmere dvignejo državne zahteve, ki se prenašajo navzdol na kmete. Dajatve zelo narastejo in prese-gajo tedanjo produktivnost kmetov. Kmetje izgubijo skoraj ves dohodek in nimajo od česa živeti, kaj šele da bi razvijali svoje gospodarstvo.

Vas se v tem obdobju ne širi, verjetno se le število hiš celo zmanjša. Po Gornikovih opisih pa naj bi Zagorice nebi bile močno prizadete. Po drugi strani pa omenja 23 kajž bejskega gospostva, ki jih vas ni mogla nikoli doseči, zato smatramo, da je to napačen podatek, saj bi morali ostali opisi tako velike spremembe obvezno upoštevati.

Mislimo pa, da je marsikatera kmetija opustela, predvsem pa marsikatera hiša dobila nove prebivalce, ki jih takratni urbarji niso zaznali. Predvsem se v tem obdobju pojavijo priimki, ki so bili v prejšnjih obdobjih redki. Do tedaj se je večinoma uporabljalo le imena. Do tedaj so imeli priimke predvsem plemiči in svobodni ljudje, od tedaj naprej pa praktično vsakdo.

Sumimo tudi, da se tudi velik del današnjih hišnih imen pojavi ravno v tem času. Sumimo pa lahko, da redke današnji priimek (pisanje) ne sega v te čase, saj ugotavljamo, da se je marsikdaj preselil ali kot hišno ime ali kot priimek kam drugam na vas ali celo v sosednjo vas.

Sumimo tudi, da so se v tem obdobju tudi porazgubila imena posameznih prejšnjih ledin. V primerjavi s področji (n.pr. Smokuč) nastopa v Zagoricah na podobni površini v ravnini (v Franciscejskem katastru) samo tretjino toliko imen. Podobno je z ohranjenimi ledinskimi imeni danes, saj so

posamezne ledine zelo velike. Ime Jarše npr. zavzema približno polovico celotne vaške površine, nastopajo pa v njem še druga, manjša ledinska imena, predvsem v starem delu.

4.2.3 OBDOBJE PO 2/2 17. STOLETJA.

Po koncu 30-letne vojne se razmere umirijo. Domov se začnejo vračati vojaki, z njimi pa novo znanje, le zelo redko kdaj tudi kapital. Vas se začne razvijati v smeri obrtništva, glavno vlogo nosi pa pri tem družina Seničarjev, ki se naseli na kmetiji 23.

Na severni strani vaške ceste pa predvidevamo, da se je sprva nahajal dvor, iz katerega se sčasoma razvije ves preostali del na tem ozemlju. Predvsem pa je moral dvor poskrbeti za tiste dejavnosti, ki jih je vas potrebovala, a jih kmetje niso zmogli. Med prvimi se pojavi kot nujno potreben kovač. Brez kovača ni orodij, ni orožij in ni konj. Če tlačani niso smeli imeti orožja in konj, so pa potrebovali vsaj orodje, saj se je tedaj celotna obdelava zemlje opravljala z voli.

Pogled na tabelo 3 pa pokaže, da so že v 14. stol. uporabljali pri poljskih delih tudi konje, ti pa morajo biti podkovani, a rabijo tudi še marsikateri del konjske opreme, ki ga mora izdelati kovač.

Tako je moral dvor sprva zagotavljati vsaj kovača, ki pa običajno ni bil lociran na sami kmetiji, temveč nekoliko oddaljen od ostalih hiš. Stalna pretenja s požari je dokazana z mnogimi pogorelimi kovačnicami, dostikrat pa kar s celimi pogorelimi vasm.

Za časa ljudskega štetja (»Popis duš« blejske župnije iz leta 1754) se je kovačnica nahajala pri Rebru, na poznejši številki Zagorice 13.⁵

⁵ *Ali ni zanimivo, da so imeli še hišno številko neugodno. Po požaru nekaj časa v Zagoricah ni bilo kovača. Velika potreba je Zagoričane prisilila, da so povabili Georga Kapusa iz Kamne Gorice, da je odprl ko-*

Druge specifične dejavnosti so v okviru dvora opravljali posamezni delavci, ki so imeli za to posluh. Specializacije za posamezna rokodelstva so se začele najprej pojavljati na dvorih. Dvori so za svoje potrebe začeli uvažati tudi posamezne rokodelce iz zamejstva. V poštev sta prišli predvsem Furlanija, deloma pa tudi dežele v katerih so imeli veliki fevdalci svoje sedeže (Tirolska, Bavarska, Koroška) od koder so prihajali tudi nekateri ministeriali, ti so pa s seboj pripeljali tudi rokodelce.

Sprva predvsem lesene hiše so zahtevale nekoga, ki je znal narediti dobre lesene hiše. Ze v 14. stol. se pojavljajo na Visoki Gorenjski tudi tesarji (Zimmermanni), predvsem v fužinskih krajih, kjer so morali vzdrževati fužinske naprave in tudi hiše v naseljih. Takratni tesarji so bili izdelovalci tudi tistih predmetov, ki so jih pozneje delali mizarji, in še marsikaj drugega so morali narediti (vodna kolesa in naprave pri mlinih, žagah in fužinah, tesarske odre pri gradnjah večjih objektov, itd..

Prvotni dvor se je vedno bolj razvijal tudi v gospodarskem smislu, in začel opravljati po eni strani dela za druge, po drugi strani pa so se posamezni specialisti na dvorih začeli osamosvajati in začeli svoje delo ponujati za denar.

Tipično nekaj takega se zgodi v Zagorichah, ko preide nekdanji dvor (kmetija Zagorice 23 - Danej) l. 1678 v roke gradbenega mojstra - podjetnika (Baumeister) Martina Seničarja, ki rabi za izvajanje kompletnih gradbenih del nekaj rokodelcev (zidarja, tesarja, kovača, kamnoseka, voznike, itd.).

Seničar začne že naslednje leto (1679) prizidavati otoško cerkev, prizadeto že ob potresu l. 1509, ki je bila za silo popravljena do l. 1523, ter delo konča l. 1690.

vačnico. Svetinovi so mu dali zastonj zemljišče na koncu tedanje vasi ob cesti v Grad, nekoliko nad Svetinovim studencem. Tudi pri tem kovaču so l. 1978 pogoreli in se nato preselili na Koritensko cesto.

Seničar naseli svoje rokodelce na svojem posestvu, prejšnjem dvoru in postavi ob vaški cesti **kočo št. 20**, kamor naseli predvsem pomožne delavce, ki jih njegova obrt potrebuje. Za ključne rokodelce pa oddeli zemljo kamor se naselijo le-ti kot svobodniki. Tedanji obrtniki so se selili s trebuhom za kruhom in mnogi niso izvirali iz domačih krajev. S seboj so prinesli tudi primerno znanje.

Poleg teh se na nekaterih kajžah naselijo rokodelci sami (hiši 18, 19), oz. da prej nastale kajže izkoristijo priložnost in se posvetijo predvsem rokodelstvu in ne več kmetovanju.

Tedaj, ko je Seničar popravljajl otoško cerkev, je drug podoben podjetnik, Janez Soklič, popravljajl na otoku cerkveni zvonik (v letih 1679-80). Pri njem je bil tedaj zaposlen med drugimi rokodelci kot zidar Matija Svetina.

Predvidevamo, da je tega zidarja pritegnil v svoje podjetje in mu dal na razpolago potrebno zemljišče, da si je lahko postavil hišo. Očitno Svetina že ob samem začetku ni pripadal nobenemu gospostvu in je bil svoboden, ali pa mu je Seničar mogoče odkupil njegove obveznosti (glej vir Vilfan)⁶. Svetina si je verjetno sprva postavil leseno kočo (**poznejšo kajžo št 12.**) na darovanem (ali kupljenem) zemljišču. Tako postane kajžar, ki pozneje sodeluje pri delitvi srenjske zemlje tako na Delih (Schnitte), kot tudi v Tibernci. Leta 1710 postavijo on ali njegovi nasledniki prvo zidano hišo, ki ima v "bangerjih" vsekano letnico 1710. To hišo predelajo in naredijo dobro kmečko

⁶ *Predvidevamo, da prihaja Svetina iz Bohinja, kjer se po prihodu Locatellijev močno oživi železarstvo in se pojavi mnogo kajžarjev, ki so se preživljali pretežno s svojo obrtjo. Tedaj se pojavijo zidarji tudi pri fužinah, kjer so jih potrebovali pri svoji širši dejavnosti. Ko so Locatelliji zidali cerkev na Bitnjah, so potrebovali tudi zidarje, ko pa je bila cerkev končana (1673) se je potreba po zidarjih zmanjšala in so si morali ti iskati delo drugod. Tedaj pa začnejo tudi popravljati tudi na blejskem otoku.*

zidano hišo z "velbanimi" stropi l. 1742, ko vzdajajo v vrata nov sklepnik. Nekaj let pozneje (1756) dobi hiša dokončno obliko, takšno, kot je bila pred zadnjo predelavo pred dvema desetletji. (glej slike 6 do 10)

Za časa vzpostavitve franciscejskega katastra (1826) ima kmetija hišno številko Zagorice 12, ki jo obdrži vse do 70 let preteklega stoletja, ko se je ves Bled na novo razdelil na ulice in nove hišne številke (sedaj Ljubljanska 18).

V tem vzhodnem delu so bili Svetinovi v času vzpostavitve zemljiške knjige, torej po l. 1870, kajzarji.

Pri Svetinovih še hranijo pismo nekdanjega župana Peternela (tedaj lastnika gostilne Union) iz l. 1896, ki podaja seznam upravičencev do koriščenja svetinovega zagoriškega studenca - slika 11, kjer so ženske prale perilo. Za pitje in kuhanje se je uporabljalo tedaj že "šterne"). Studenec se je nahajal pod cesto, ki je vodila v Grad na Svetinovem zemljišču in je pripadal k tej kmetiji.

Iz spiska je razvidno, da niso imele vse kmetije pravico uporabljati ta studenec. Uporabljale so ga kmetije na vzhodnem delu Zagoric (do kmetije Andrejevc, št 24). Zahodnejše kmetije so imele svoj studenec na zahodni strani vasi. Zanimivo je to, da so te zahodne kmetije ravno tiste, ki so nekoč pripadale blejski graščini. Tako lahko sumimo, da se je prvotna vas posluževala ravno tega studenca. Najvzhodnejši studenec pa je bil pri "Bobnu", ki so ga lahko uporabljali tudi Cuklejnovi in Šlosarjevi.

Pri Svetinovih obstaja izročilo, da so njihovi predniki prišli od Pstota (kmetija 27). Pri **Pstotu (Zagorice 27)** naj bi nekoč gospodaril **Anton Vidic**, ki naj bi imel dva si

nova: **Janez** naj bi ostal naprej gospodar pri Pstotu, k Svetinu pa naj bi se priselil **Jakob**. Kdaj naj bi se to zgodilo lahko samo ocenimo. Ta Jakob naj bi bil pokopan še pri stari cerkvi v Gradu. (Pokopališče se preseli na novo lokacijo l. 1901.) Ta Jakob naj bi imel 6 otrok, med njimi najstarejšega sina, tudi Jakoba, ki pa je pokopan že na novem pokopališču - slika 5

Ta zadnji Jakob je postal gospodar lahko šele po svoji mami vdovi, vendar ne prej

kot je bil polnoleten, torej okoli l. 1910.

Ker je prvi Jakob umrl zelo zgodaj in imel 6 otrok, je moral biti ob svoji smrti star okoli 32 do 40 let, torej se je rodil okoli leta 1860⁷. Ta prvi Jakob je torej prinesel k hiši "novo pisanje" (priimek) okoli l. 1880. Do tedaj pa je na tej kmetiji gospodaril verjetno samo Svetinov rod. Torej je že Svetinov rod dočakal zemljiško odvezo, s tem pa je izgubilo svoj pomen tudi svobodništvo.

Zagorice postanejo torej s prihodom Seničarjev močno rokodelsko obarvana vas. Na vasi se pojavijo pa tudi vozniki. Posebno postane to pomembno, ko priteče skozi vas bohinjska cesta. Žiga Zois je zgradil skozi Štenge vozno cesto, ki je bila njegova last in je bila odprta l. 1783, zadnji del od Šteng do Obrn pa je bil odprt šele l. 1789.

Ta cesta je potekala skozi vse vasi k.o. Želeče: Zazer, Mlino, Želeče in Zagorice ter skozi Betin naprej proti savskemu mostu in se navezovala na Lesce ter naprej na "cesarsko cesto". Nudila je kruh mnogim prevoznikom iz omenjenih vasi, v Zagoricah pa predvsem vsem svobodnikom. Ob tej cesti nastane gostilna pri Šlosarju, vendar šele po tem, ko se pojavi gorenjska železnica, ki je še bolj pospešila prevoznništvo (predvsem dovažanje lesa k železnici).

Tako se tudi svobodnik **Mihelač (kmetija št. 2)** razvije na prejšnji zemlji kmetije 23. Sumimo, da je bil pri ustanovitvi to prevoznik, ki je opravljal svoje storitve predvsem za Seničarja, ki mu je odstopil zemljišče.

Njegova kajža se je nahajala tik ob Cuklejnovi kajži (št. 3). Dobil je večji kos zemljišča ob cesti, ki je povezovala vas in graščinico Boben.

Ugotovimo lahko, da svobodništvo v času njegove veljave ljudem ni mnogo prineslo, pač pa je omogočilo, da so lahko ljudje ostajali na vasi in se jim ni bilo potrebno izseljevati, postavilo pa je tudi dobro iztočišče za leta po zemljiški odvezi.

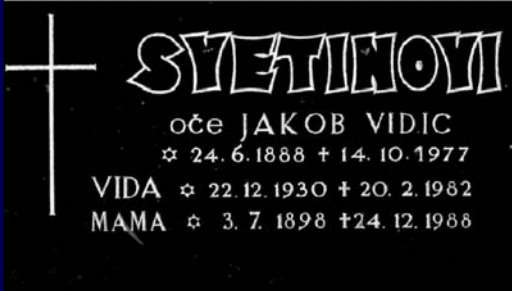
⁷ Za časa ugotavljanja pravic na Svetinovem studencu je moral biti on lastnik tega studenca.

Sliki 6 in 7. Stara sklepnika v Svetinovi hiši.

Slika 8. Svetinovo gospodarsko poslopje.

Slika 9. Svetinova nagrobna plošča.

Slika 10. Svetinova pokojna oče in mama.

Kmetija 7 (Korošec) je ob nastanku kajža njena obrtna dejavnost ni poznana.

Kmetija 24 se izloči iz kmetije 23 zelo zgodaj, v njej zelo verjetno živijo Seničarjevi sorodniki.

Ta cesta je potekala skozi vse vasi k.o. Ta **Kmetija 17** se loči od kmetije 16 kot tretjinska kmetija. Na vasi dobi parcelo ob vaški cesti in pod njo sadovnjak, ostalo zemljišče pa na Dobah in Jaršah in postane posest gospostva Bled. V tem obdobju se verjetno preseli hiša kmetije 16 na današnjo lokacijo.

Kmetija 22 (Matizelj) sodi med kajže, ki se ukvarjajo predvsem z rokodelstvom in ne kmetijstvom (tod se je nekoč nahajal sedlar - "zotlar"). Zemljišče te kmetije (vaški del) je izločeno iz kmetije 25 (Bidec).

Kmetiji 25 in 26 imata še polni parceli, nerazpolovljeni. Pri tem se na zemljišču kmetije 26 že nahaja podoben vključek kot je kmetija 22, t.j. kmetija Tonček, ki ravno tako nima vrta, niti dostopa do spodnje povezovalne poti. (??, ŽL)

4.2.4. SRENJE

Na Jaršah so imeli v 18. stol. urejen triletni kolobar, eno tretjino so preorali, dve tretjini pa pustili za pašnik (oz. za praho). Gornik nam sporoča, da so se vedno prepirali, kje naj se orje in kje bodi pašnik. Zato je okrožni urad odločil, naj se vsa gmajna razparcelira in razdeli med upravičence. Potem je komisija, v kateri so bili: zastopnika okrožnega urada Leopold von Lichtenberg in Sigmund von Gaudina, zastopnik kmetov dr. Janeza Auersperg ter zastopniki prizadetih štirih srenj dne 20. junija 1758 v »Bobnu« razdelila zemljo.^{8 9}

⁸ Torej po ključu, ki ga je postavil zemljiški gospodar in ne po ključu, ki ga je postavila

To zemljo so kmetje nato lahko obdelovali ali pa jo tudi prodali. V to zemljišče se graščina ni vtikala.

Drugače pa je bilo, ko so dne 21. marca 1775 dokončno razdelili srenjsko zemljo »v Dobravcah«, kjer so bili prizadeti Grejani in Zagoričani. Tedaj je bila delitev opravljena na blejskem gradu pod vodstvom grajskega upravitelja.⁹

Ko pa so 11. julija 1801 delili gmajno »na Bečevnici« pod Kupljenikom med Mlinjane, je grajski upravitelj v zapisniku poudaril, da opravlja to delo kot zastopnik deželnega sodišča, pa tudi kot upravitelj graščine in da mora razdelitev potrditi še škof kot gospodar gospodstva. (Po Gorniku str. 81-82).

Srenjska zemlja je torej imela različen status. V vaseh, ki so nastale s pomočjo kolonizacije je zemljiški gospod na svojo zemljo naselil ljudi, ki so potem obdelovali zemljo. Neobdelana zemlja pa je bila veliko manj vredna in se zemljiški gospod zanjo dolgo ni zmenil. Šele v novem veku se začnejo pojavljati razni rovti na sicer dominikalni zemlji.

Sprva ima ministerial, ki izkrči novo zemljišče pravico do desetine pridobljene zemlje, ki mu pozneje pripada kot last, poleg tega pa upravlja običajno z delom zemljišč, ki ga dobi od zemljiškega gospoda v fevd. Ta zemljišča pa pripadajo kmetijam zemljiškega gospoda, zemljišča teh kmetij so rustikalna (neodtujljiva od kmetije), kmetije same pa činžne.

V novem veku pa je na novo pridobljena

srenja.

⁹ *Tedaj je v Radovljici in na Kamnu isti gospod (Franc Adam Lamberg), ki l. 1765 inkorporira Zagorice (Boben) gradu Kamen (Lambergi so nekoč že bili lastniki Zagoric, ko je l. 1530 prešla 1/8 njihovega imetja z Veroniko Gallenfels v Wagnove roke, Friderik Jakob Lamberg pa je to l. 1476 dobil v fevd od cesarja Friderika (Bled 1000 let, s.300).*

¹⁰ *Ko so delili Dobravce, so Grejani pobrali večji del.*

zemlja (izkrčena) pridobljeno zemljišče, ki ga je mogoče zamenjavati, prodajati, oz. odtujevati od kmetij ali pa ga za kmetije pridobivati. V Zagoricah je to v Tibernici in na Dobravcah.

Svobodni ljudje, ki pa so imeli svojo lastno zemljo, pa niso padli pod obveznosti zemljiškega gospoda.

Poleg teh kmečkih zemljišč, je obstajala tudi dominikalna zemlja, ki so jo obdelovali kmetje s tlako, in srenjska zemlja, s katero so razpolagale srenje. Ta srenjska zemlja pa je bila lahko ali gospodova (če je vas nastala kot kolonija, ki jo je ustanovil gospod (to so vse vasi Blejske župnije), lahko pa tudi vaška zemlja tistih vasi, ki so nastale pred prihodom zemljiških gospodov. S to naj bi vaščani sami razpolagali, a so si jo zemljiški gospodi v novem veku začeli tudi prisvajati (pri tem je bilo mnogo sporov, uporov, itd. z upravniki (najemniki, zakupniki) zemljiških gospodstev, ki so hoteli na ta način priti do večjih dohodkov in so si tudi kmalu prilastili večji del nekoč svobodnih vaških zemljišč, s katerimi so razpolagale vaške srenje. Če so si tako zemljišče prilastila zemljiška gospodstva ali so si jih prilastili celo sami upravniki, so jih lahko ponujali naprej v zakup srenjam, ki so zanje več plačevale. Tako so srenje izgubljale nekoč njihovo zemljo in so jo morale najemati drugod, včasih zelo daleč ali pa za velike denarje na bolj ugodnih lokacijah, kjer je bila konkurenca večja.

Vasi v k.o. Želeče pa so imele dokaj različen status. Če sodimo po cerkveni soseski (vicinitas) sv. Urbana, je ta bila skupna za Želeče in Zagorice, če pa sodimo po posameznih gmajnah so se združevali na Jaršah (ledina Tibernca) skupaj: Želečani, Zagoričani, Grejani in Koritnjani, t.j. prebivalci iz različnih k.o., Koritnjani iz k.o. Ribno, Grejani iz k.o. Bled in Zelečani ter Zagoričani iz k.o. Želeče.

Vasi so imele svoje srenje, srenje pa svoje zastopnike (to naj bi bili srenjski župani).

Razlika med prvo delitvijo na Jaršah in drugo delitvijo na Dobah je predvsem v tem, da zemlja na Dobah spada pod Graščino (dominikalna), na Jaršah pa ne (pridobljena) in je prepuščena srenjam.

Ker so v Zagoricah srenjani tudi svobodniki s svojimi pravicami, na katere graščina nima takšnega vpliva, kot drugod, kjer jih ni, je situacija tod drugačna kot v drugih okoliških vaseh (srenjah).

Še lepše se to vidi pri tretji delitvi, kjer so udeleženi Zazerjani in Mlinjani na ozemlju, ki pozneje sodi pod k.o. Selo, kamor spada tudi Kupljenik. Gmajno na Bečevnici so dobili Mlinjani dodeljeno od svojega zemljiškega gospoda (Proštija, Cerkev na Otočku), pod katero spadajo tudi kupljenske kmetije, zahodni del (Mešiše) pa je bil sprva grimšiški, l. 1602 podložen radovljiški graščini (5 kajž) (Gornik str. 18), skratka posest je bila zelo pomešana.

In ravno na tem delu Kupljenika stoji tudi Bečevnica. Graščina bi torej tod ne imela lastninske pravice.

Odnose do srenjske zemlje nam podaja tudi izguba planine Pečane. To je gospod odvezl Zagoričanom in Želečanom ter jo dal v fevd grajskemu ribiču že v 14. stol..

Poznejša delitev na k.o. torej ne prikazuje več odnosov na gmajnah, temveč pretežno na obdelanih zemljiščih. Ni pa znano kako so delili in v kakem obsegu so sodelovale posamezne kmetije.

Tako razdelan sistem, kot so ga imeli na Deželi, kjer je imela vsaka kmetija določene svoje deleže na skupnih zemljiščih in kjer so potem po tem ključu pripadali deleži na skupnih srenjskih zemljiščih, očitno ni bilo. V Blejskem kotu se je srenjska zemlja delila po velikosti kmetije, kolikor je bila kmetija velika (cela, tričetrtinska polovična, ...¹¹ toliko prejšnje srenjske zemlje ji je po delitvi tudi pripadalo.

¹¹ Če je to sploh samo cerkvena bratovščina. Dokument omenja vicinitas sv. Urbana, vicinitas v latinščini pa pomeni tudi srenjo, torej ne samo cerkveno skupnost temveč tudi vaško skupnost: srenjo, sosednjo, sosesko, čeprav se za zadnji pojem večkrat omenja le vicinia, ki preide pozneje v italijanščino in furlanščino.

Tako so si razdelili tudi Tibernco in Dobravce.

Tibernca je ležala na meji med Zagoricami in Koritnim in je bila nekoč veliko večja, kot pa je bila pred devetdesetimi leti preteklega stoletja, ko so jo dokončno preorali. Podobno so bile tudi Dobravce velik kos zemljišča, ki je segal od Betina do meje z Zasipom. Na obeh teh zemljiščih se je nahajala gmajna, srenjska zemlja, ki je bila razdeljena, kot je bilo to že povedano.

Po prej omenjeni delitvi srenjske zemlje na Jaršah in Dobravcah je preostala srenjska zemlja samo še na Dobah, v Brjeh, ob Savskem mostu in v Betinu. Pašnik na Jaršah je bil verjetno povezan z Zagoricami s stagnami, ki so zelo verjetno vodile po poti v Bodešče.

Že prej uveljavljene delitve na "Polance" in "Gorjance", delitve ki jo poznajo Kupljenčani do danes (vse kar je na ono stran Save so Polanci, je rekla Habjan Alojzija, roj. Zupan l. 1905 (Oblakova s Kupljenika), se začnejo še bolj poudarjati.

Začnejo se pojavljati spremembe v gospodarjenju, ki je bilo prej še dokaj podobno kot drugod.

Staro stanje z uporabo Jarš kot gmajne se poruši, spremeni se celoten gospodarski sistem. Zagoričani izgube pašo, ker so prejšnje pašnike spremenili v polja in travnike. Med temi parcelami je mnogo posestnikov iz drugih vasi, ki imajo do njiv in travnikov na Jaršah še daljšo pot kot Zagoričani (n. pr. Grejani).

Od tedaj naprej so na Jaršah lahko pasli samo še v jeseni (po "Vseh svetih") po prej pokošenih travnikih, pašnikov pa tako ali tako ni bilo več. To je zahtevalo celotno preureditev gospodarstva. Prizadeti sta bili predvsem ovčereja, nekoliko manj govedoreja.

Živino so hranili predvsem doma in hodili dnevno po hrano na polja. To pa je zahtevalo dnevno prevažanje s polj v vas.

To pa je bilo najlažje s konji, veliko težje s počasnimi voli. Tedaj se je izkazala razlika me svobodniki, ki so imeli konje in nesvobodnimi kmeti, ki so imeli pretežno vole.

Zadnji prežitki tega razlikovanja so trajali še po drugi svetovni vojni.

Tudi srenjski sistem v teh vaseh je bil zakrnel (v primerjavi z gorjanskimi vasm predvsem pa v primerjavi z vasm pod Karavankami).

Od tedaj naprej Zagorice skoraj niso več imele srenjske zemlje.

Tudi ni poznano, da bi imeli vasi Želeče in Zagorice skupnega srenjskega župana, ali pa vsaka vas svojega srenjskega župana, tako kot so ga imeli Grejani. Zgleda, da so imele posamezne vasi sicer svojega zastopnika (ki ga navajajo pri delitvi srenjske zemlje na Jaršah), nikjer pa ni zaslediti vaških županov pri srednjeveških sodnih postopkih. Če je znano, da so imeli Grejani svoje sodišče, pri svoji vaški lipi in pri svojih vaških kamnih, primanjkuje to tako v Zagoricah, kot tudi v Želečah. Sodna oblast je bila skupna za vso župnijo sv. Martina, torej za vse blejske vasi? Ne vemo niti tega, ali sta imeli ti vasi grajskega župana. Kar je znano (objavljeno) o bolj oddaljenih vaseh v Blejskem kotu (Bohinjska Bela, Zasip, Gorje, ...), ni znano (objavljeno) za Blejske vasi, predvsem pa ne za vasi v k.o. Želeče.

V teh vaseh manjkajo tudi drugi znaki vaške samouprave, vaške lipe s kamni.

Znano tudi ni, kako so urejali skupne vaške potrebe (poti, voda, sociala, planine, gmajna). Edini ostanek je urejanje in uporaba vaškega studenca (kašce). Ta je podpisan in žigosan od blejskega župana, ne pa od srenjskega župana, ki bi moral v srenjskem sistemu urejati vaške zadeve.

Zagoriški svobodniki imajo za časa franciscejskega katastra svojo zemljo predvsem na novo pridobljenih obdelovalnih površinah (razen Daneja, ta ima na Jaršah samo velik travnik). V tem obdobju dosežejo Zagorice največji obseg obdelovalne zemlje.

Kako so bili svobodniki udeleženi pri vaških dolžnostih ni znano. Vendar so morali delati tudi roboto (tlako za srenjske potrebe). Ne glede na to, ali je srenjski sistem deloval ali ne, jih je blejsko sodišče moralo prisiliti k sodelovanju na kakršen koli

način, to sodišče pa je bilo v rokah blejskega gospodstva tudi v dobi, ko nastopajo svobodniki. Da pa so pri srenjskih zadevah sodelovali pa nam kaže listina o uporabi zagoriškega potoka, kjer so naštetni vsi zagoriški svobodniki (Svetina je celo njegov lastnik).

4.2.5. OBDOBJE PO I. 1790

V letu 1789 steče skozi Zagorice Zoisova cesta iz Boh. Bistrice do Lesc. Ta prinese zadnje spremembe v Zagoricah v fevdalni dobi. Nove možnosti dobijo predvsem tisti, ki se ukvarjajo s transportom in gostinstvom. V bližini te ceste zrastejo gostilne, furmani, ki so do sedaj živeli predvsem na račun cesarske ceste na Deželi, pa sedaj dobijo dodatne možnosti v domačem kraju. Poleg tega sedaj oživijo dejavnosti povezane z transportom: Poleg že prejšnjega kovača se pojavi sedlar (kmetija 22). "rodar" kolar (kmetija 30 - Cesar), pojavijo pa se tudi drugi obrtniki (čevljar, krojač, mizar, ...)

Še bolj pa se začnejo Zagorice razvijati s prihodom gorenjske železnice v Lesce. Tja se vozi iz Bohinja in Blejskega kota ter iz področja Dežele. Tedaj oživi transportna dejavnost z njo pa počasi tudi turizem.

5. ZAKLJUČKI

V 18. stol. imamo torej niz hiš, ki niso kmetije, ki imajo vrtove ali pa še to ne, ki so mladega nastanka. Ta struktura se vzpostavi potem, ko pridejo Seničarji na prvotni dvor in razvijejo svojo gospodarsko dejavnost in to ne več v smeri kmetijstva, temveč v smeri gradbeništva, ki potrebuje niz rokodelcev. Ti rokodelci, ki so v 17. stol. del Seničarjevega gospodarstva pa se začnejo osamosvajati in postajati samostojni obrtniki. To omogoča Zagoricam, da gospodarsko napredujejo in z diverzifikacijo dejavnosti ustvarijo nov gospodarski prostor in nove prihodke, ki omogočajo dvig števila prebivalstva.

Preden se pa to dogodi, je bila potrebna še ena faza razvoja. Za prehod v samostojno obrtništvo je potrebno svobodno odločanje. Če so nastajali trgi tako, da so se ob cerkvah začele menjave blaga, se potem ob takih tržiščih naselijo rokodelci, ki izdelujejo razne potrebščine. Rokodelec mora imeti dovolj svobode, da se lahko spremeni v obrtnika. Rokodelec je gospodarsko odvisen od svojega predpostavljenega (mojstra, gospoda,...), kot obrtnik pa je odvisen od samega sebe, svojih proizvodnih sredstev, svojega kapitala,... Za to preobrazbo pa potrebuje čas, svobodo in sposobnosti.

Popolnoma je to jasno takrat, ko taki trgi preidejo v mesta, ki imajo svojo samoupravo. Veliko manj pa poznamo samoupravo v takih trgih, ki začenjajo nastajati. Zelo verjetno ta samouprava izvira od tam, od koder izvirajo tudi rokodelci. Ti pa izvirajo iz dveh izhodišč: kmečkih del in dvorskih opravil ter možnosti, ki jih dajeta ti dve okolji na eni strani, na drugi strani pa se priselijo tuji obrtniki.

Dokaj dobro poznamo dvorsko okolje, kjer se porajajo rokodelstva, manj kmečko. Dvorsko nam zgodovina še kar dobro opisuje, kmečko pa mnogo manj. Vemo predvsem to, da se samoniklo kmečko rokodelstvo razvija v okviru starodavnega srenjskega sistema, ki se prilagaja vsakokratnim situacijam v svojem okolju. Tako se na različnih krajih razvijejo različni sistemi, ki so si sicer med seboj zelo podobni, ne pa enaki.

Zagorice so torej povzele dvorski sistem, vendar ne sistem velikega dvora, ki bi se razvil naprej v trg, temveč se je razvoj ustavil ob pojavi samostojnih obrtnikov.

Vzroki za to so pa naslednji:

- Kolonizacijo Zagoric so koncem 11. stol. zavrli boji za investituro. Škof Altwin je bil celo zaprt in od 90- leta naprej ni mogel več razvijati svoje dejavnosti. Pridružil se je cesarju, ki je izgubil vojno za investituro, torej je bil na poraženi strani. Začeli so mu uhajati ministeriali, predvsem pa njegovim naslednikom v 12. stol in pozneje. Tako stanje pa deluje na razvoj zaviralno, če ga že popolnoma ne blokira ali celo poruši dotedanje rezultate.

- Same Zagorice so premajhna razvojna enota, da bi lahko razvoj v celoti usmerjale same. Prava razvojna enota je Bled, n.pr. področje blejske župnije, ki mora najti svoj center in lokacijo in druge možnosti za razvoj trga. Tega pa na Bledu ni bilo. Na Bledu ni primerne naravne zaščitene lege, povezane s potmi, ki bi bila primerna za nastanek trga. Če je bila primerna za nastanek gradu, ta ni primerna za nastanek trga. Običajno se je trg razvil iz pridvornih gospodarskih dejavnosti, ki so bile locirane pod zavarovanim gradom. Na Bledu pa je bila taka situacije že v halštatu, ko se pojavijo gospodarske dejavnosti z ljudmi pod gradom (Pristava, naselja na grajskem hribu), vendar kljub temu ne najdemo obzidane naselja.

Srednjeveško naseljevanje po 9. stol. se odvija tudi pod vplivom cerkvene dejavnosti.

Tako se cerkev sv. Martina pojavi že verjetno po pokristjanjevanju v začetku 9. stol. (sv. Martin je frankovski svetnik).¹²

Skratka Bled se ni razvil v primerno tržno naselbino v:

halštatu in latenu, ko se je razvijala v tržno

¹² Če je do pokristjanjevanja tedaj pri nas tedaj sploh prišlo. Verjetno je del prvotnega prebivalstva preživel in celo ohranil svojo vero. Kakšen pa je bil tedaj delež teh prebivalcev pa ni raziskano.

naselbino poznejša Sv. Lucija;

v antiki, ko so se razvijale v križišču poti Lesce,

v srednjem veku, ko se je kolonizirala in fevdalizirala Visoka Gorenjska, kjer se je pojavil Briksen kot prva med poznejšimi gospostvi,

v novem veku, ker so ga zopet obšle najpomembnejše poti (deželna cesta l. 1573, cesarska cesta 1734). Obšla ga je železniška proga l. 1870, itd.

Skratka Bled ni nikoli dosegel razmer in razvoja, ki ga je doživela n.pr. Škofja Loka pod Freisinškimi škofi (ti so bili v zgodovini manj pomembni kot pa Briksenski) ali sosednja Radovljica pod Ortenburžani in Celjskimi.

V okviru Bleda pa Zagorice niso izkoristile časa, ko so bile tod še Želeče (ki naj bi jih postavil neki namišljeni Želeta),

- ko so skozi področje potekale poti iz Koroške na Primorsko:
- pot [Selo - Zasip] je del poti Primorska - Jelovica - Kupljenik - Blejska Dobrava - Koroška Bela - Medji dol s sedlom - Mače;
- Primorska - Vrh Bače - Bohinj (desna stran Save Bohinjke - Kupljenik (imenovana pot sv. Heme));
- Primorska - Vrh Bače - Bohinj - Zajama - Bohinjska Bela - Zazer - Želeče - Zagorice.

Iz Zagoric so vodile poti že pred njih nastankom:

- v Grad
- v Zasip prek Ledine,
- k Savskemu prehodu od tod pa naprej proti:
- Žirovnici (in prek Koroške Bele naprej na Koroško),
- proti Doslovčam in Smokuču in od tod prek Zavrha in Zelenice na Koroško,
- proti Begunjam in naprej ali prek Prevala in Ljubelja na Koroško ali pa Kovorja, Jezerskega na Koroško, ali proti Kranju,
- v Lesce in naprej proti Novi Vasi in nap-

rej v Podgorje (že antična pot) in proti Mošnjam in naprej proti Kranju in Ljubljani (antična pot),

- proti Radovljici (skozi Kravjo dolino) in naprej proti Mošnjam (antična pot), itd.
- na Koritno in naprej v Bodešče,
- v Bodešče in od tod naprej v Lipniško dolino in Radovljico,
- na Selo in naprej prek Kupljenika na Jelovico in na Primorsko,
- na Mlino (prek Želeč) in naprej v Bohinj.

Če bi se začele Zagorice razvijati v času, ko se omenja v Zagoricah in Želečah bratovščina Sv. Urbana (15. stol.), bi postavile pravo cerkev in imele primeren prostor za sejme, bi se lahko razvile v sejmišče in mogoče naprej vsaj v taki meri kot n.pr. Lesce, Studencice, Kupljenik, itd., tako pa je še ta kapelica propadla in izginila iz izročila.

Če bi se Zagorice začele tedaj razvijati v navedeni smeri, bi bilo za tak razvoj že zelo pozno. Že tedaj bi zamudili priložnosti, ki so jih Ortenburžani izkoristili v 12 in 13. stol. za razvoj Radovljice iz vasi v trg, saj dobi Radovljica svojo cerkev že nekje v 11. stol.

Če bi postavili briksenski ministeriali ob svojem Želeškem dvoru (curtiferumu) tudi cerkev, bi se Zagorice lahko razvijale naprej v trg in pozneje v mesto. Prilike za to je bilo dovolj. Zagorice so že tedaj ležale ob poteh, ki bi omogočile pretok ljudi, ki je za trg potreben.

Zagoričani so imeli smolo, da so prišli pod Briksen, ki je svoje kolonizacijske aktivnosti imel močno poudarjene samo za časa Altwina (2/2 11. stol.), potem pa je prvotni zagon pojenjal, razvoj je tekel predvsem na podlagi kmečkih dejavnosti, ne pa na suplementarnih dejavnostih, med katere sodita tedaj predvsem železarstvo in trgovina.

Grupiranje:*beneficij Lesce: 26, 27, 28, 29, 34**Bled: 5, 6, 10, 11, 17, 22, 25, 30, 33, 35, 41**g. Boben: 1**Kamen: 20, 23**Proštija Otok: 15, 21, 31, 32**Proštija Radovljica: 8, 9**Radovljica: 4, 14, 16, 36, 40**svobodniki: 2, 7, 12, 24, (23), (37)**ZKG-23: 3, +13, 18, 19, 38, +39*

Gospodstvo:	1	1/2	1/3	K	OS	
<i>ben. Lesce:</i>	2	0	3	0	0	5
<i>g. Bled:</i>	1	0	5	5	0	11
<i>g. Boben:</i>	0	0	0	0	0	0
<i>g. Kamen:</i>	1	0	0	1	0	2
<i>Prošt. Otok:</i>	0	0	2	0	0	3
<i>Prošt. Radov.</i>	0	1	1	(-)	0	2
<i>Graš. Radov.:</i>	1	0	2	1	1	5
<i>Svobodniki:</i>	(1)	0	0	4	0	4
<i>cerkev-23:</i>				6		6
	5	1	13	17	1	37

Dodatek.

Ker je nastajal zgornji članek več let in so se primerjave različnih raziskovalnih spoznanj sprti odražale tudi na analizi razvoja Zagoric in so bile upoštevane v zgornjem zapisu. Potem je pa zapis nekaj let stal neobjavljen, raziskave so pa potekale naprej, predvsem so bila raziskovana ledinska imena, a tudi osebna in hišna imena v Bohinju, ki so pripeljala do novih spoznanj. Tako je bilo rešeno tudi nekaj problemov, ki so v zgornjem zapisu še nerešeni.

Prvo, zelo pomembno, a tudi nedokazano spoznanje je, da so v času nastanka Zagoric še vedno veljala stara (poganska) pravila, kako nastane nova vas in sicer po pravilu »božje roke petih prstov«, kjer so prsti od kazalca do mezinca na eni strani poti (življenjske poti), palec pa na nasprotni strani te poti in da je mogoče tako razporeditev spremeniti v pest, ki drži v rokah ali orodje, brez katerega ni mogoče ničesar narediti ali orožje in z njim zavarovati ustvarjeno ter štiti svojo življenjsko pot.

Oblika vaške razporeditve kaže tudi, da je bila ustanovljena v mirnih časih, saj je dlan odprta, v nasprotju s podobno ureditvijo Želeč, kjer je pest zaprta (Tako kot mnoge stare vasi, n.pr. Brda, Žirovnica, itd.)

Bilo je rešeno tudi vprašanje kmetije 27.

Že v samem zapisu je bilo omenjeno, da je kmetija 23 imela tudi kovača, predvideli smo pa, da je bil ta kovač že takoj na začetku izven vasi, na mestu kmetije 13. Pozneje pa se je izkazalo, da je bila poznejša kmetija 27 prvotno kovačija.

Prvotni rokodelci so bili v času nastajanja rokodelstev posebno cenjeni, saj so razpolagali s pomembnim znanjem. Pri tem je šlo za »lesarje«, »kamnarje« in »kovinarje«, ki so s svojo dejavnostjo sploh pripomogli, da so vasi lahko nastale. Tako so bili to tedaj sveti ljudje, s posebnim statusom. Ti so bili povezani z bogovi, ti so bili pa nekje zgoraj med zvezdami. Ti poklici so se pozneje bolj natančno identificirali in razvijali ter specializirali v posamezne pod-

specializacije. Tako se je iz kamnarja razvil poklic kamnoseka (te imamo še danes tudi pri nas) a tudi tistega, ki je zlagal kamenje v suhe zidove (zadnji je poznan že danes med Retoromani). Oba poklica sta se pa razvijala še tudi naprej, tako smo dobili vrste poklicev, povezanih s kamnoseki (kiparje, gradbene kamnoseke, ...). Iz tistega, ki je zlagal najprej suhe zidove so se pa razvili tudi zidarji, štukaterji,

Človek je že pred 35.000 leti risal po stenah votlin, to pa je bila najzgodnejša osnova za poznejše slikarije in tudi za današnje soboslikarje.

Tako so se najprej izločili lesarji, ki so začeli delati lesena orožja (sulice, loki, puščice), nato kamnarji (pred 9000 leti, začetek »industrijske« izdelave kamnitih puščičnih konic in nožev, bodal, itd. (v okviru specializiranih naselij) in končno pred 7000 leti kovinarji z iznajdbo hladno kovanih bakrenih predmetov. Vsi ti postanejo eden za drugim, tako kot nastajajo, sčasoma »sveti«. Tako se je kamnarja prijelo tudi ime »Svetina«, to je bil pa tudi poznejši zidar. Ob nastajanju priimkov v obdobju med 14. in 17. stol. so ljudje dobili svoj priimek po svojem poklicu ali značilnosti in tako so tisti, ki so se ukvarjali s »kamenjem« pogosto dobili priimek »Svetina«, ki pa je še danes zelo pogosto med temi poklici in segajo vse do gradbenih inženirjev.

Nekaj podobnega se je dogajalo s kovinarji. Ti so se ukvarjali z ognjem in vodo in tistimi svetimi opravili, ki so bila vezana na ta dva »elementa« ter s tem povezanimi svetimi opravili, del tega so bila pa tudi napovedovanja bodočnosti – perfetvanja (it. profetare = prerokovati). Torej so »videli v bodočnost« in bili Vidci, Vedci, Vidici.

Še najbolj velik spekter svetih del so pa opravljali »Lesarji« in nanje je vezanih največ imen (hišnih, osebnih, priimkov, ledin, itd.

Tako so bili prvotni Vidici v Zagoricah ravno na kmetiji 23, pozneje ko se kovačija osamosvoji preide na kmetijo 27 (Pstot) z dejavnostjo vred, od koder se je ime neka-ko preneslo na kmetijo 25 (Bidec, Bišč, ..), a tudi na kmetijo 12.

Tako je prvotno ime »Svetina«, ki se kmetije drži še danes), vezano na zidarsko dejavnost (izdelovali so pa tudi vratne podboje in slično), prijelo te kmetije. Ti so imeli v sklepniku prvih vratnih »bangarjev« vsekano celo svoj »hišni cahn«, navzdol obrnjeno puščico, znak nekdanjih »kamnarjev«.

Zgornje vedenje se je že zdavnaj izgubilo, skupaj z izumrtjem moških družinskih članov in prenosom imena Vidic od kmetije 27 - »Pstot« z ženitvijo pred dobrim stoletjem.

Pri ponovnem pregledu vseh sklepnikov v Zagoricah nismo našli nobenega, ki bi bil starejši od Svetinovega, vsi so nastali pozneje. Še najbližji je bil pri kmetiji 24 – Andrejevc, kjer je vsekana letnica (17+63). Hiše so bile verjetno prej vse lesene in so šele v terezijanskih časih zgradili nove, zidane.

Tako so imena razložila tudi del zgodovinskega razvoja Zagoric. Sedaj lahko trdimo, da kmetija 27 nastane šele takrat, ko se kovaštvo prenese s te »kovačije«, ki je imela tudi majhne kmetijske površine, tako kot vsaka hiša v teh časih. Še bolj potrjuje to tudi sama lega te kmetije. Sumimo, da se je ime Videc prenašalo iz prvotnega dvora (št. 23) skupaj s kovačijo naprej na kmetijo 27. Ta je morala opravljati kovaško dejavnost tako za Zagorice, kot tudi za Želeče, od koder dobi tudi del svojih kmetijskih površin. Lega te »kovačije« je tipična za tiste, ki ščitijo naselje na vhodu v to naselje. Ta naloga je bila pa tudi naloga dvora na drugi strani prvotnega naselja.

Kovaška dejavnost se pozneje prenese na nasprotno stran vasi, na vzhod (na drugi vhod v vas s strani Radovljice) na kmetijo 13, od tod pa pred stoletjem in pol k Kapusu, k Spodnjemu kovaču ob cesti v Grad (št. 37) (kjer je bil tedaj vhod v vas iz vasi Grad), od tam pa na današnjo Koritensko cesto (kjer je sedaj vhod v naselje iz koritenske smeri), s tem, da se pred stoletjem pojavi tudi Zgornji kovač, sorodnik spodnjega.

Prvotni dvor z integrirano dejavnostjo, ki mora skrbeti tudi za vse nekmetijske potre-

be drugih kmetij, pred vsemi drugimi tudi kovaštvom, se torej vedno bolj deli, posamezne rokodelske dejavnosti se osamosvajajo. Dokler opravlja prvotni dvor te dejavnosti, kmetije 27 ni. Kovačija je stala zelo verjetno daleč na zahodu, precej oddaljena od kmetije 23 in ostalih kmetij, nekje tam, kjer je danes meja med kmetijo 28 in 27, kjer so bile nekoč neke stare ruševine nekega starega zidovja, na katere se mogoče nanaša tudi ime Pstot. Ta sprememba se je verjetno dogodila sredi velikih katastrof v sredini 14. stol.

Tudi ime Šlosar nastane iz prvotne dejavnosti kovačev, ki so izdelovali tudi ključavnice in ključe. Vendar ima to ime še eno razlago. Raziskave ledinskega imena »Ključče« so pokazale, da je bil to nekoč mesto vhoda v vas, tako kot so vrata, duri vhod v hišo. Tisti, ki se je naselil na vhodu je bil torej »Ključar« t.j. Šloser, Šlosar. To pa je točno na mestu, kjer omenjena kmetija tudi stoji.

Drugi del spoznanj pa se tiče vodnih pravic in pravic do poti. Te so zelo stare in imajo svoje korenine v času stalnega naseljevanja povezanega s poljedelstvom.

Tako tudi Zagorice niso nastale v praznem prostoru, temveč v prostoru skozi katerega so vodile poti že pred njih nastankom. Te poti so torej morali upoštevati ob nastanku vasi. Tedaj je morala biti upoštevana tudi takrat razpoložljiva voda.

Oboje smo v analizi delno upoštevali, ne pa popolnoma. Ostala sta odprta dva vodna izvira, enega smo pa upoštevali. Tako je bil »Svetinov studenec« upoštevan, To je bil nekdanji studenec kmetije 23 in je tod še pred desetletji potekala pot navzdol iz kmetije 23. Ob nastanku kmetije 12 pa si ta pridobi od kmetije 23 močvirnat travnik, na katerem je bil tudi ta studenec. Pravico do tega studenca so imele kmetije vzhodno od kmetije 23.

Prvotne 4 briksenske kmetije in pozneje ves zahodni del vasi je pa imel drug studenec in sicer tam, kjer stoji danes »ledena dvorana«. Tam so imeli urejeno zbirališče

vode (lahko bi mu rekli »kašca«). Poleg tega je bil nekoč pred nastankom hotela »Park« tod studenec, ki ga je še danes zaznati spodaj ob jezeru, ob stopnišču, ki vodi k pristajališču pleten južno od kavarne (zadaj za nekdanjo kavarno hotela Toplice). Ta je nekoč izviral precej višje in je bil uničen ob gradbenih delih, ko so gradili ceste in hiše nad tem studencem.

Tretji studenec je bil pa pri graščinici Boben. Vodne pravice do tega studenca so imele pa kmetije, ki so ležale vzhodno od tedanje poti Zasip – Selo čez križišče pri Cukeljnu (danes odcep Ribenske ceste od Ljubljanske ceste). Njive vzhodno od te ceste ne nastanejo istočasno z vasjo, temveč nekoliko pozneje in imajo svojo poljsko ureditev, čez katero je peljala že prej cesta v Bodešče (danes Ribenska cesta). Očitno so bili tedaj tod travniki, ki jih cesta ni motila. Ko nastanejo pa pozneje njive, jih pa cesta že reže in lastniki na eni strani ceste in drugi niso isti.

Vodne pravice nam povedo, da so bile kmetije vzhodno od Ribenske ceste (Šlosar in Cukelj) na prvotni zemlji, ki je pripadala tedaj Bobnu. Istočasno pa lahko ugotovimo, da je ta predel kmalu prišel pod ingrenco kmetije 23 in šele pozneje na posamezne druge kmetije.

Tako je staro pojmovanje, znanje in vedenje, ki sega daleč nazaj pred nastanek Zagoric, v železno dobo, dejansko oblikovalo del današnjega stanja.

Vendar o tem več drugod.

Spisek upravičencev uporabe Svetinovega studenca.

Imenik		
19.	Star Rokelj - Skarj +	
20.	Loren Legot - Mavrič +	
21.	Janez Hudonjski - Kovan -	
22.	Janez Opatovnik - Mavrič	
23.	Janez Medler - Kranj -	
24.	Janez Moran - Subjuro +	
25.	Janez Pangl - Miro - +	
26.	Anton Lukar - Jakob +	
27.	Janez - Čop - Kranj +	
28.	Janez Čop - Pip +	
29.	Levke Hubar - Svistava +	
30.	Janez Čop - zgoraj - Pip +	
31.	Janez Čop - zgoraj - Pip +	
32.	Janez Čop - zgoraj - Pip +	
33.	Janez Čop - zgoraj - Pip +	
34.	Janez Čop - zgoraj - Pip +	
35.	Janez Čop - zgoraj - Pip +	
36.	Janez Čop - zgoraj - Pip +	
37.	Janez Čop - zgoraj - Pip +	
38.	Janez Čop - zgoraj - Pip +	
39.	Janez Čop - zgoraj - Pip +	
40.	Janez Čop - zgoraj - Pip +	

1.	Janez Čop - Kranj +	
2.	Janez Čop - Kranj +	
3.	Janez Čop - Kranj +	
4.	Janez Čop - Kranj +	
5.	Janez Čop - Kranj +	
6.	Janez Čop - Kranj +	
7.	Janez Čop - Kranj +	
8.	Janez Čop - Kranj +	
9.	Janez Čop - Kranj +	
10.	Janez Čop - Kranj +	
11.	Janez Čop - Kranj +	
12.	Janez Čop - Kranj +	
13.	Janez Čop - Kranj +	
14.	Janez Čop - Kranj +	
15.	Janez Čop - Kranj +	
16.	Janez Čop - Kranj +	
17.	Janez Čop - Kranj +	
18.	Janez Čop - Kranj +	

Ljubeč, dne 27/2 1896
 J. Čop

SUMMARY.

Already many years before the settlement Zagorice was grounded - in the iron age - through this region paths have led - through the villages Selo, Kupljenik to the Adriatic coast, confirmed by the archaeological remains in the cave under the »Babji zob«. Already before the year 1000 a supplementary path has led from village Selo behind the right bank of Savica to the Bohinj valley, afterwards named »Saint Hema trail«. Already in the iron age the ironworking on the Jelovica was spread and connected with the settlements in region of Bled .

The settlement Želeče is the last step in the development of the ironworking in this region, where the specialization progress led to a settlement specialized only to agricultural and animal husbandry, and leaves the ironworking to other villages specialized for this activities.

This settlement has had in the history - before the christianization, detected by archaeology, eastly from the village these cemetery, named Žale, now classified as Old Slavic.

The connections of the village led to village Selo and afterwards on the Jelovica tableland (ironworking region) and to the mountain pasture region on the Pečana Alp, but on the other hand also to the Adriatic coast, where their products were changed for their requirements. In this time this settlement is probably named Selce (Zelesze).

This settlement develops its social and economic structures before the installation of Altwin, led by own peoples (The free Vencegoj). This leading class has afterwards changed their farms for other in other sites, on these property were afterwards situated the ministerials of Brixen, but the other population remain domestic.

The village Zagorice is arisen in the 11th century on the ground which belongs before to Želeče. After the installation of bishop Altwin at Brixen's diocese the colonization of diocesan's property on Gorenjska began and is influenced by the old regional social rules.

Together with the domestic settlers this ministerials cultivate new land and make in Zagorice two new ministerial courts and 4 farms, which became afterwards lease units or were given as feudal estates to the ministerials of the bixenese family.

The ministerials became during the time free or change their seniors, estranges these land and property and brake it into smaller units. As well the court in the village Zagorice as two farms were split to new farms and afterwards completed with newly colonised land on Jarše to usual largeness.

The court in the village supports the farms with the manufacturing activities, for example with a smith, which were needed by the farms for these normal functioning. Already in this time the freighting was developed, and makes possible the connections of the village with the other world and make possible the exchange of own products for their necessities.

During the new age especially the small farms were developed, stimulator from the court in the village, and so the manufacturing was developed and afterwards to independent craftsmen on the farms as the supplementary source of surviving. So the independent building construction was developed (carpenters, masons, cartage) and between them also freemen who can easier accomodate to the new demands as the unfree population.

The settlement remains a village till the 20th century and doesnot developes their structures to a market town, remains without a church and is a part of the parish of Bled.

So we can determine following development stages:

- the arise in the 11th century by the bixenese ministerials,
- the rise of village during the middle age as a agricultural settlement,
- the rise of the settlement during the 17th century supported by freemen,
- the rise during the 19th century by new transporting conditions.: a new way from Ljubljana to Villach, a new way through the village from Bohinj to Lesce, a railway in the neighborhood. . . .

KAZALO

1. UVOD.....	2
2. Viri:	3
3. Pretres virov.....	3
4. Analiza virov in opombe.....	7
4.1. Svobodniki.....	7
4.2. NOVI VEK	21
4.2.1. OBDOBJE 1500.....	23
4.2.2. OBDOBJE 1600.....	24
4.2.3. OBDOBJE PO 2/2 17. STOLETJA.....	25
4.2.4. SRENJE.....	28
4.2.5. OBDOBJE PO 1. 1790	31
5. ZAKLJUČKI	32
Dodatek	34
SUMMARY.....	38

ABSTRAKT

Podana je analiza nekaterih virov, ki obravnavajo nastanek in razvoj blejske vasi Zagorice in avtorjeva raziskovanja ter primerjava virov in lastnih raziskovanj.

Zagorice nastanejo v 11. stol. kmalu po tem ko postane v Briksnu škof Altwin. Tedaj se začne kolonizacija Gorenjske posesti. Kolonizacija v Zagoricah poteka pod vplivom starodavnih pravil in manj pod novejšimi, fevdalnimi.

Zagorice se razvijajo iz prvotnih dveh dvorov in štirih kmetij postopoma v večjo vas in dosežejo v 19. stol že 42 posestev. Iz prvotne kmečke vasi se začnejo v 17. stol. pod vplivom svobodnikov razvijati vedno bolj v rokodelsko vas, dodatno vzpodbudo pa ponudi promet, ki poteka iz Bohinja v smeri Lesce.

Notranja družbena ureditev vasi pa je prilagojena fevdalnim zahtevam.

ABSTRACT

The information analysis of some more known sources, concerning the arise and the growth of the settlement Zagorice is given and compared to the author's research results.

The village Zagorice is arised in the 11th century, after the installation of the bishop Altwin at Brixen's diocese. In this time began the colonization of diocesan's property on Gorenjska. The colonization is influenced by the old regional social rules.

The village Zagorice is developed from the primary two ministerial courts and four farms to a greater village, which has in the 19th century already 42 units. From the primary agricultural and stockbreeder economy it develops in the 17th century under the influence of the immigrated freemans into a hand-graftly oriented settlement. A supplementary impulse is given by the traffic from Bohinj in the course of the village Lesce.

The internal social regulations are adapted to the feudal demands.

Tine Jarc,

je rojen l. 1934 v Zagoricah, osnovno šolo je obiskoval na Bledu, nato pa gimnazijo v Kranju ter Strojno fakulteto v Ljubljani. Po odsluženju vojaškega roka se je zaposlil najprej za nekaj mesecev v VEGI (tovarni optičnih aparatov v Ljubljani) nato pa v TIO (Tovarna industrijske opreme) v Lescah ter Institutu Elan. L. 1975 se je zaposlil na Strojni fakulteti v Ljubljani od koder je l. 1993 odšel v pokoj.

Že pred upokojitvijo so ga zanimale zgodovinske povezave domačih krajev med seboj in z zunanjim svetom, predvsem izvor posameznih vedenj, kaj je bilo »pogrudnega« doma, kaj prineseno od drugod, saj se je ves razvoj domačih krajev vrtel okoli originalnih in prinešenih rešitev in kaj je le-te pospeševalo in zaviralo. Zanimali so ga vzroki in posledice tega razvoja.

Zanimalo ga je tudi vse kar so »stari« ohranili do danes, od kod in iz katerih obdobj to izvira. Mnogo tega je skritega v domačem dialektu in poimenovanjih (ledinska imena, hišna imena, geografska imena, itd., kar je poskušal iztrgati pozabi. Pečat tega, več kot petnajstletnega dela, nosi tudi pričujoča knjižica.

O tej problematiki je objavil do sedaj dve knjigi, nekaj dela pa še ni objavljenega, a se obeta, da bo kmalu.

Tine Jarc

Nastanek in razvoj Zagoric.

Bled, 2010

Izdajatelj: Valentin Jarc

Tisk: xxxxxxxxxxxxxxxx*

Naklada: ""zzz

CIP: kataložni zapis o publikaciji:

NUK, Ljubljana: xxxxxxxxxxxxxxxx

ISBN: xxxxxxxxxxxxxxxx